

Iisalmen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2022

Nimi	lisalmen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2022
Kunta	lissalmi
Hyväksymispäivämäärä	14.6.2022
Julkaistu	17.3.2025

SISÄLTÖ

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat.	1
1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus.	2
1.2. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma.	3
1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.	5
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.	9
2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.	9
2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.	11
2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.	14
2.4. Arvoperusta.	15
2.5. Oppimiskäsitys.	17
2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.	18
2.7. Laaja-alainen osaaminen.	19
2.7.1. Ajattelu ja oppiminen.	19
2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu.	20
2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot.	21
2.7.4. Monilukutaito.	22
2.7.5. Digitaalinen osaaminen.	23
2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen.	24
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.	26
3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.	27
3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä.	28
3.1.2. Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö.	29
3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo.	30
3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus.	31
3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa.	33
3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.	34
3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.	36
3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö.	36
3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa.	38
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen.	42
4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys.	42
4.2. Pedagoginen dokumentointi.	44
4.3. Monipuoliset työtavat.	45

4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.	46
4.5. Oppimisen alueet.	48
4.5.1. Kielten rikas maailma.	49
4.5.2. Ilmaisun monet muodot.	51
4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme.	53
4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni.	55
4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityn.	57
4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.	60
4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus.	62
5. Lapsen tuki.	64
5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut.	65
5.2. Yhteistyö tuen aikana.	67
5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö.	67
5.2.2. Monialainen yhteistyö.	68
5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.	69
5.3.1. Yleinen tuki.	70
5.3.2. Tehostettu tuki.	70
5.3.3. Erityinen tuki.	71
5.3.4. Kolmitasoinen tuki lisäalnessa.	71
5.3.5. Tuen muodot.	73
5.4. Lapsen tuen arviointi.	75
5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana.	76
5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista.	78
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus.	82
6.1. Paikallisesti päätettävät asiat.	83
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa.	84
7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.	84

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki², on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvuille, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1 Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

2 Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

3 Varhaiskasvatuslaki 3 §

4 HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta, s. 30–31

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Iisalmen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma koskee kunnallisia ja yksityisiä päiväkoteja, avointa varhaiskasvatusta sekä perhepäivähoitoa. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa varten yhteistyön rakenteista ja käytännöistä on sovittu yhteistyössä kaupungin eri toimijoiden sekä muiden yhteistyötahojen kanssa.

Varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu suomeksi ja hyväksytty Sivistys- ja hyvinvointilautakunnassa. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa on päivitetty vuonna 2024 ja se on julkaistu ePerusteissa. Perusteteksti on sisällytetty kokonaisuudessaan paikalliseen suunnitelmaan.

1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista.

⁵ Varhaiskasvatustilastilasto 2 §

⁶ Varhaiskasvatustilastilasto 21 §

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selvittää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä⁸.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹³.

7 Varhaiskasvatustalaki 1 §

8 Varhaiskasvatustalaki 22 §

9 Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

10 Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

11 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) 5 b § ja yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6 a §

12 Varhaiskasvatustalaki 20 §

13 Varhaiskasvatustalaki 8 §

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Iisalmen varhaiskasvatussuunnitelman paikallisten osioiden laatimisesta ja päivityksistä on vastannut vasu-työryhmä, jossa on ollut edustusta kunnallisesta ja yksityisestä varhaiskasvatuksesta. Lasten tukeen liittyvää ohjeistusta on laadittu alueellisesti ylä- Savon kuntien varhaiskasvatuksen erityisopettajien kesken. Varhaiskasvatussuunnitelman arvioinnista ja kehittämisestä vastaa vasu-työryhmä varhaiskasvatusjohtajan johdolla.

Suunnitelman paikallisiin osioihin on kirjattu tarvittavat tarkennukset ja painotukset. Varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistui paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisprosessiin vuonna 2022 koulutusten ja vasu-iltojen kautta.

Huoltajien mielipiteitä varhaiskasvatuksesta kerätään asiakaskyselyllä sekä kunnallisessa että yksityisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi huoltajat pääsevät tuomaan näkemyksiään esille esimerkiksi vanhempainilloissa ja lastensa vasu-keskusteluissa sekä toimintaa suunniteltaessa ja kehittäessä.

Kaikki Iisalmen kunnalliset varhaiskasvatusyksiköt ja yksityiset palveluntuottajat laativat vuosittain ryhmäkohtaiset **pedagogiset suunnitelmat** arvioinnin vuosikellon mukaisesti. Arvioinnin vuosikelloon on kirjattu suunnittelun, arvioinnin ja kehittämisen aikataulut ja millä tasolla nämä toteutuvat. Pedagogiseen suunnitelmaan sisältyy tiimisopimus ja toimintasuunnitelma. Perhepäivähoitajat tekevät pedagogisesta suunnitelmasta toimintasuunnitelmaosuuden.

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 65–73§

¹⁶ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

Pedagogisissa suunnitelmissa kuvataan muun muassa miten varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteita toteutetaan käytännössä ja mitkä ovat kunkin toimintavuoden painopistealueet. Suunnitelmissa kuvataan myös, miten arviointia suoritetaan yksiköissä vuoden aikana. Arviointia tehdään tarvittaessa sekä toimintakauden päättyessä kesäkuun puoleen väliin mennessä. Pedagogisia suunnitelmia säilytetään yksiköiden omissa Teamseissä.

Varhaiskasvatussuunnitelma, ryhmien pedagogiset suunnitelmat sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelma esitellään huoltajille esimerkiksi yksiköiden vanhempainilloissa. Varhaiskasvatussuunnitelma on luettavissa myös kaupungin varhaiskasvatuksen nettisivuilla. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan esimerkiksi asiakaspalautekyselyn yhteydessä. Myös henkilökunta arvioi asiakirjojen toteutumista ja toimivuutta. Arvioinnin tulokset hyödynnetään paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman, pedagogisen suunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman päivittämisessä. Päivittämisestä vastaa varhaiskasvatusjohtaja yhdessä vasu-työryhmän kanssa. Työryhmä päättää asiakirjan päivittämissaikataulusta tarpeen mukaan.

lisalmen kaupungissa on suunnitelmia, toimintamalleja ja -ohjeita sekä päätöksiä, jotka varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi ohjaavat varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toimintaa.

- [lisalmen kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelma](#)
- [lisalmen kaupungin esiopetuksen opiskeluhoitosuunnitelma](#)
- [lisalmen kaupungin varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen laatukäsikirja](#)
- [lisalmen kaupungin vuorohoidon linjaukset varhaiskasvatuksessa](#)
- [lisalmen varhaiskasvatuksen digisuunnitelma](#)
- [lisalmen varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kriisisuunnitelma](#)
- [lisalmen varhaiskasvatuksen kulttuurikasvatussuunnitelma](#)
- [lisalmen yrittäjyyskasvatuksen polku -opas](#)
- [Kiusaamisen ehkäisyn toimintasuunnitelma](#)
- [Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma](#)
- [Ryhmän pedagoginen suunnitelma](#)
- [Tuen käsikirja](#)
- [Varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja koululaisten iltapäivätoiminnan lääkehoitosuunnitelma](#)
- [Varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma](#)
- [Varhaiskasvatuksen liikkumisohjelma](#)
- [Varhaiskasvatuksen palvelusetelin sääntökäsikirja](#)
- [Yksikkökohtaiset turvallisuus- ja pelastussuunnitelmat](#)
- [Yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen valvontasuunnitelma](#)

Näitä asiakirjoja päivitetään yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatusturva lain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohdaksi tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

17 Varhaiskasvatusturva laki 23 §

18 Varhaiskasvatusturva laki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

19 Varhaiskasvatusturva laki 23 §

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista²⁰.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot²².

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy²⁵. Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet

20 HE 148/2021, s. 34

21 Varhaiskasvatustalaki 23 §

22 Varhaiskasvatustalaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

23 Terveystenhoitolaki (1326/2010) 8 §

24 Varhaiskasvatustalaki 41 §

25 Varhaiskasvatustalaki 23 §

26 Varhaiskasvatustalaki 15 e §

- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä²⁸.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (lapsen vasu) laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa. Lapsen vasun avulla asetetaan yhteisiä tavoitteita henkilöstön pedagogiselle toiminnalle sekä oppimisympäristölle ja sovitaan yhdessä siitä, miten kunkin lapsen yksilöllistä kehitystä, oppimista ja hyvinvointia edistetään suunnitelmallisesti varhaiskasvatuksessa. Tarvittaessa se toimii myös kehityksen ja oppimisen tuen suunnittelun välineenä.

²⁷ Varhaiskasvatuslaki 40 §

²⁸ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

lisalmen kaupungin varhaiskasvatuksessa käytössä on Opetushallituksen mallilomakkeesta muokattu lapsen vasu-lomake. Kaupungin varhaiskasvatuksessa lasten vasut laaditaan sähköisesti Muksunetti-sovelluksessa. Vasu laaditaan vuosittain arvioinnin vuosikellon mukaisesti tai kahden kuukauden sisällä varhaiskasvatuksen aloituksesta. Ennen vasu-keskustelua huoltajille kerrotaan, mitä keskustelussa käsitellään, jotta he voivat valmistautua keskusteluun.

Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laatimisesta. Perhepäivähoitajat saavat perhepäivähoidon ohjaajalta ja tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettajalta ohjausta ja tukea lasten suunnitelmien laatimiseen. Ryhmässä valmistaudutaan lasten vasuihin keskustellen yhdessä henkilöstön havainnoista. Lasten omia ajatuksia ja näkemyksiä toiminnasta selvitetään havainnoimalla lapsia, haastatteleamalla heitä tai kyselemällä heidän mielipiteitään esimerkiksi kuvien tuella. Varhaiskasvatuksen opettaja kokoaa suunnitelmaan muut tarvittavat tiedot eri asiantuntijoiden tai yhteistyötahojen lausunnoista ja muistioista.

Yhteisten havaintojen ja muun kerätyn tiedon sekä aiemman vasun arvioinnin ja huoltajien kanssa käydyn keskustelun perusteella laaditaan varsinainen suunnitelma: tavoitteet pedagogiselle toiminnalle ja toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi sekä arvioidaan aiemmin asetettujen tavoitteiden toteutumista. Lapsen vasuun kirjataan tarvittaessa

- monikielisen lapsen suomen kielen tukemisen suunnitelma, jonka laadinnassa hyödynnetään myös [Kielipeda](#)-työvälineen avulla saatua tietoa lapsen kielitaidon tasosta,
- lapsen tarvitsema tuki ja sen toteuttaminen (kts. [luku 5: Lapsen tuki](#))

Vanhemmat pääsevät lukemaan ja hyväksymään lapsen vasun Muksunetti-sovelluksessa. Asiakirjaa säilytetään sähköisesti.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tulee arvioida ja toiminnan tavoitteita päivittää toimintavuoden aikana.

Lapsen siirtyessä ryhmästä tai päiväkodista toiseen, hänen vasunsa näkyy Muksunetti-sovelluksen kautta uudessa ryhmässä tai päiväkodissa. Lapsen muuttaessa toiseen kuntaan tai siirtyessä esiopetukseen, henkilöstö toimittaa lapsen vasun salattuna sähköpostina huoltajille, jonka jälkeen lähettäjä poistaa lapsen vasun omalta koneeltaan ja sähköpostistaan. Huoltajat toimittavat vasun uuteen yksikköön. Erikseen sovittaessa henkilöstö huolehtii vasun ja tiedonsiirrosta suoraan uuden yksikön kanssa. Kun lapsi siirtyy yksityisestä varhaiskasvatuksesta toiseen varhaiskasvatuspaikkaan, huoltajien kanssa sovitaan, toimittavatko he itse vai lähettävän paikan henkilöstö paperisen vasu-lomakkeen uuteen varhaiskasvatussyksikköön. Kun lapsi lopettaa varhaiskasvatuksessa ja siirtyy perusopetukseen, mahdolliset paperiset vasut arkistoidaan arkistointiohjeiden mukaisesti, sähköiset vasut arkistoidaan sähköisesti.

lisalmen varhaiskasvatuksessa lapsen tukeen liittyvät hallintopäätökset tekee varhaiskasvatusjohtaja ja kunnallisen varhaiskasvatuksen osalta päätökset tehostetusta tuesta ja yleisen tuen tukipalveluista tekevät toimintayksiköiden johtajat. Hallintopäätösten laatimisen prosessi on kuvattu tarkemmin [luvussa 5](#) (Lapsen tuki). Hallintopäätökset talletetaan IITA-asian- ja dokumenttienhallintaohjelmaan.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina²⁹. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³⁰. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³¹.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³². Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³³.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁴. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁵ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³⁶ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³⁷. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁸. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁹, tasa-arvolaki⁴⁰, Euroopan

29 Varhaiskasvatustilain 5 § 4 momentti

30 Varhaiskasvatustilain 1 §

31 Varhaiskasvatustilain 1 ja 12 §

32 Varhaiskasvatustilain 5 § 2 momentti

33 Varhaiskasvatustilain 52 §

34 Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

35 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

36 Hallintolaki (434/2003)

37 Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

38 Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

39 Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

ihmisoikeussopimus⁴¹, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴², YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴³, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁴ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁵.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁶, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁴⁷. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatustalakea⁴⁸, sosiaalihuoltolakea⁴⁹, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵⁰, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵¹ ja terveydenhuoltolakea⁵² sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatustalakeissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatustalakein⁵³ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
2. tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
3. toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatustalakeisympäristö;
5. turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatustalakehenkilöstön välillä;
6. antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7. tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatustalakeessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9. varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;

40 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

41 Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999

42 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

43 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

44 YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

45 Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

46 Varhaiskasvatustalake 15 a §

47 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

48 Varhaiskasvatustalake 15 a §

49 Sosiaalihuoltolake (1301/2014)

50 Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

51 Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

52 Terveydenhuoltolake (1326/2010)

53 Varhaiskasvatustalake 3 §

10. *toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.*

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatukseen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatukseen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁴. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimintilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁵. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu⁵⁶. Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä⁵⁷. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵⁸. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵⁹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla⁶⁰ (Luku 3.1). Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶¹. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶².

2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶³. Varhaiskasvatuksen

54 Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

55 Varhaiskasvatuslaki 10 §

56 Varhaiskasvatuslaki 11 §

57 Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

58 Varhaiskasvatuslaki 25 §

59 Varhaiskasvatuslaki 75 §

60 Varhaiskasvatuslaki 10 §

61 Varhaiskasvatuslaki 7 §

62 Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

63 Varhaiskasvatuslaki 1 §

toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä⁶⁴.

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoituksen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶⁵. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶⁶.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶⁷. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁶⁸. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁶⁹. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷⁰. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän⁷¹.

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten

64 Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

65 Varhaiskasvatuslaki 34–38 §

66 Varhaiskasvatuslaki 25 §

67 Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

68 Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §

69 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

70 Varhaiskasvatuslaki 38 §

71 Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa⁷².

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Iisalmen varhaiskasvatuksen toiminta-ajatuksen mukaan varhaiskasvatuspalvelut tarjoaa laadukasta varhaiskasvatusta, jossa arvostetaan lapsuuden ainutkertaisuutta. Toiminnan lähtökohтия ovat lasten fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus ja hyvinvointi sekä yhteistyö perheiden kanssa. Varhaiskasvatuksen voimavara on myönteisyys.

Iisalmen kaupunki järjestää varhaiskasvatusta kunnallisena päiväkotitoimintana ja perhepäivähoitona. Lisäksi varhaiskasvatuspalveluja kaupungin valvomana tuottavat yksityiset päiväkodit, perhepäivähoitajat sekä ryhmäperhepäiväkodit. Perheiden valinnanvapautta kunnallisen ja yksityisen varhaiskasvatuksen välillä tuetaan palvelusetelillä. Yksityisen varhaiskasvatuksen valvonnasta vastaa varhaiskasvatuspalvelujen hallinto. Iisalmessa esiopetukseen osallistuville lapsille järjestetään aamu- ja iltpäivisin täydentävää varhaiskasvatusta pääsääntöisesti lapsen esiopetusryhmässä.

Kunnallinen varhaiskasvatus jakaantuu neljään eri toimintayksikköön, jolla kullakin on oma johtajansa. Pohjoiseen päiväkotihoidon toimintayksikköön kuuluvat Päiväkoti Simpukka ja Päiväkoti Lumilinna. Päiväkoti Simpukka tarjoaa ympärivuorokautista vuoroa sitä tarvitseville. Eteläiseen päiväkotihoidon toimintayksikköön kuuluvat Kirkkopuiston Montessori päiväkotit, Paloisten päiväkotit ja Peltosalmen päiväkotit. Paloisten päiväkotit on auki laajennetuilla aukioloajoilla. Esiopetuksen toimintayksikköön kuuluvat koulujen yhteydessä olevat esiopetusryhmät sekä esiopetus- ja varhaiskasvatusyksikkö Sointula. Neljännen toimintayksikön muodostaa perhepäivähoito. Iisalmessa on tarjolla myös avointa varhaiskasvatusta, jota järjestetään osana Perheentalo Onnin ja Ilonan toimintaa.

2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷³.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä⁷⁴.

73 Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

74 Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Lapsen aloitus varhaiskasvatuksessa on usein perheelle tärkeä, uuden elämänvaiheen alku. Tämän vuoksi lapsen varhaiskasvatuksen aloittamiseen kiinnitetään erityistä huomiota. Huoltajilla on mahdollisuus tutustua toimintayksikköön ja lapsiryhmän toimintaan yhdessä lapsensa kanssa ennen varhaiskasvatuksessa aloitusta. Perheen kanssa käydään aloituskeskustelu, jossa huoltajat kertovat lapsensa kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen liittyvistä asioista. Varhaiskasvatuksessa on laadittu monikielisten perheiden tueksi kuvitettu aloituskeskustelu kaavake ja opas varhaiskasvatuksesta. Tarvittaessa aloituskeskustelussa käytetään tulkkia. Lisäksi huoltajat täyttävät ensitietolomakkeen, joka toimitetaan lapsen ryhmään.

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatusyksiköstä toiseen tai varhaiskasvatuksesta esiopetukseen huolehditaan tarpeellisen tiedon siirtämisestä. Tiedonsiirrosta vastaa lähettävä yksikkö. Tarvittaessa pidetään erillinen tiedonsiirtopalaveri, jossa huoltajat voivat olla mukana. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuen kannalta olennaisten tietojen siirtämisen oikeus yksiköstä toiseen perustuu lapsen edun toteutumiseen.

2.4. Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁵, varhaiskasvatuslain⁷⁶ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷⁷.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on

⁷⁵ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁷⁶ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁷⁷ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁷⁸. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita⁷⁹.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkemysiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁸⁰. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää taitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

78 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

79 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

80 Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Iisalmen varhaiskasvatuksessa tärkeimpinä arvoina ovat lapsen kuuleminen ja osallisuus, kunnioittava suhtautuminen toisiin ihmisiin, tasa-arvoisuus ja yhdenvertaisuus. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan inklusiiviset periaatteet. Tärkeää on myös paikallisen kulttuurin vaaliminen monipuolisesti.

Arvokeskusteluja käydään yksiköissä säännöllisin väliajoin ja keskusteluihin otetaan mukaan sekä lapset että huoltajat. Arvokeskustelusta on vastuussa yksikön esihenkilö ja arvojen käytännön toteuttaminen kirjataan ryhmien pedagogiseen suunnitelmaan. Varhaiskasvatussuunnitelman arvojen toteutumista arvioidaan asiakaskyselyjen, ryhmän pedagogisen suunnitelman ja arviointipäivien avulla, arviointi kirjataan ryhmien pedagogiseen suunnitelmaan.

2.5. Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja

sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatusta ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸¹.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoitetaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatusta ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

81 Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

2.7. Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilönä ja yhteisönä jäsenenä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

2.7.1. Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Varhaiskasvatuksessa lasta ohjataan luottamaan omaan osaamiseensa ja havaitsemaan edistymistään. Henkilöstön sensitiivisyys ja kiireetön ilmapiiri luovat tilaa lasten pohdinnoille ja omille oivalluksille. Lasten ajattelun ja oppimisen taitojen kehittymistä tuetaan toimimalla pienryhmissä sekä huomioimalla lasten mielenkiinnonkohteet erilaisissa teema- ja projektityöskentelyissä.

2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Henkilöstön työvälineeksi on laadittu varhaiskasvatuksen [kulttuurikasvatussuunnitelma](#), [Kulttuurireput](#). Kulttuurikasvatussuunnitelman tavoitteena on tutustuttaa lapset eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön tarjoamalla laadukkaita ja monipuolisia kokemuksia ja elämyksiä kulttuurista. Kulttuurikasvatussuunnitelmalla mahdollistetaan lasten tasavertaisia oikeuksia päästä osalliseksi taiteen ja kulttuurin sisällöistä. Kulttuurikasvatussuunnitelman toimenpiteet toteuttavat Iisalmen kaupungin strategiaa ja varhaiskasvatussuunnitelman sekä laadukkaan ja monipuolisen kulttuurikasvatuksen tavoitteita. Iisalmen kulttuurikasvatussuunnitelmaa toteutetaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen, kulttuuripalveluiden, kirjaston, musiikkiopiston sekä muiden paikallisten toimijoiden kanssa. Painopiste on paikallisessa ja alueellisessa taiteessa, kulttuuritoiminnassa ja kulttuuriperinnössä. Kulttuurireppujen sisällöt ovat henkilöstön saatavilla Iisalmen varhaiskasvatuksen Teamsissa.

2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävästä elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Varhaiskasvatuksessa toimitaan kokopäiväpedagogiikan periaatteiden mukaisesti. Kokopäiväpedagogiikassa arjen kaikki tilanteet ja siirtymät nähdään pedagogisesti arvokkaina hetkinä. Ajatuksena on, että pedagogiikka kytkeytyy ennalta suunniteltuun ja spontaaniin toimintaan. Arjen tilanteissa korostuu lapsen osallisuus, myönteinen vuorovaikutus ja kiireettömyys. Lapsia ohjataan omatoimisuuteen ja itsenäiseen ajatteluun. Ryhmissä sovitaan yhteiset toimintakäytännöt, jotta kokopäiväpedagogiikka tulee huomioiduksi. Toimintakäytännöt kirjataan ryhmän pedagogiseen suunnitelmaan ja niitä arvioidaan arvioinnin vuosikellon mukaisesti.

Varhaiskasvatuksessa tunne-, vuorovaikutus- ja vertaissuhdetaitoja opetellaan kaikkien lasten kanssa, tarvittaessa pienryhmissä. Tunnetaitojen kehittyminen alkaa omien tunteiden tunnistamisesta, nimeämisestä ja hallinnasta. Tunnetaidot auttavat lasta tunnistamaan toisten tunteita, mikä on tärkeää erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ja vertaissuhteiden muodostamisessa. Ryhmissä hyödynnetään arjen tilanteiden tarjoamat mahdollisuudet lasten tunnetaitojen tukemiselle. Lasten kanssa harjoitellaan tunteiden säätelytaitoja, autetaan hyväksymään monenlaisia tunteita ja niiden ilmaisutapoja. Tunnetaitoja opitaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Varhaiskasvatuksessa henkilöstöllä on tärkeä rooli lasten tunnetaitojen tukemisessä.

2.7.4. Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen

taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

2.7.5. Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Varhaiskasvatukseen on henkilöstön työvälineeksi laadittu varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetussuunnitelman perusteisiin pohjautuva [digisuunnitelma](#), jonka tarkoituksena on rohkaista teknologian käyttämiseen pedagogisessa työssä. Lasten monilukutaitoa ja digitaalista osaamista vahvistamalla tuetaan lasten koulutuksellista tasa-arvoa.

Monilukutaitoa tuetaan tutustumalla erilaisiin tekstimailmihin. Apuna hyödynnetään myös luovia ilmaisun muotoja sekä erilaisia kuvanluku- ja ongelmanratkaisutaitoja tukevia pelejä. Monilukutaitojen harjoittelu vahvistaa lasten kriittistä ajattelua, jotta he oppivat arvioimaan ja tarvittaessa kyseenalaistamaan saamansa tietoa. Monilukutaitojen harjoittelu ryhmässä edistää yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät digitaaliset välineet, sovellukset ja oppimisympäristöt on valittu pedagogisin perustein ja niitä käytetään monipuolisesti erilaisissa arjen tilanteissa. Henkilöstön ja lasten käytettävissä on muun muassa älytauluja, iPadeja, älypuhelimia, dokumenttikameroita, tietokoneita ja ohjelmoitavia lattiarobotteja (esim. Bee-Bot). Tarvittaessa henkilöstölle järjestetään koulutusta, perehdytystä ja teknistä tukea digitaalisten välineiden käytöstä.

Jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä on nimetty digivastaava. Digivastaavien tehtävänä on tukea henkilöstöä hyödyntämään digitalaitoja opetussuunnitelmien mukaisesti. Digivastaavien tehtäviin kuuluu esitellä digisuunnitelmaa omassa yksikössään ja ylläpitää keskustelua digisuunnitelman sisällöstä. Digivastaavat huomioivat omassa viestinnässään, että henkilöstölle muodostuu myönteinen mielikuva digilaitteiden käytöstä. Samalla madalletaan kynnystä digilaitteiden käyttämisen suhteen.

Digivastaavat huolehtivat yhteistyöstä yksiköiden ja alueiden välillä. Tähän kuuluu esimerkiksi välineiden lainaamiseen liittyvä yhteistyö ja sovelluksista sekä niiden käyttömahdollisuuksista ohjeistaminen ja vinkkaaminen. Digivastaavat huolehtivat myös tiedon jakamisesta omassa yksikössään sekä siitä, että laitteistojen päivitykset sekä käytössä olevat sovellukset ovat ajan tasalla.

Digivastaavien tehtäviin kuuluu tukea huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä. Digivastaavat voivat jakaa työntekijöille materiaalia huoltajien kanssa käytävän keskustelun tueksi. Materiaalit voivat liittyä muun muassa digiturvataitoihin, medialukutaitoihin, digitaaliseen osaamiseen tai ohjelmointiosaamiseen. Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön ja keskustelujen kautta voidaan jakaa tietoa myös niin sanotuista hyvistä vaihtoehdoista ja mediasisällöistä, kuten erilaisista oppimispeleistä. Yhteistyön kautta voidaan tukea myös perheiden digihyvinvointia, jonka tavoitteena on tasapainoinen media-arki.

2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa omaaloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Varhaiskasvatuksessa osallisuuden edistämistä tarkastellaan osana ryhmien pedagogisia suunnitelmia. Suunnitelmiin kuvataan konkreettiset, tiimin yhteiset pedagogiset toimintaperiaatteet ja käytännöt kuinka mahdollistetaan lasten ja huoltajien osallisuus. Osallisuuden toteutumisen arviointi on jatkuvaa ja toteutumista tarkastellaan eri näkökulmista. Arvioinnissa hyödynnetään pedagogista dokumentointia.

Lasten mielenkiinnonkohteet huomioidaan toiminnan suunnittelussa. Lasten kanssa keskustellaan, heitä havainnoidaan ja haastatellaan. Osallisuuden tukemisessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa käyttämällä esimerkiksi erilaisia "kerro itsestäsi"-lomakkeita, joiden avulla huoltajat haastattelevat omia lapsiaan. Lomakkeiden kautta saatua tietoa hyödynnetään ryhmien toiminnan suunnittelussa.

Lapset saavat varhaiskasvatuspäivän aikana tehdä valintoja ikä- ja kehitystason mukaisesti erilaisissa arjen tilanteissa. Lapset ovat osallisena oppimisympäristöjen suunnittelussa ja arvioinnissa. Henkilöstö huolehtii, että lapset tulevat kuulluksi. Kuulluksi tulemista tuetaan järjestämällä kahdenkeskistä aikaa lasten toiveiden ja tarpeiden mukaan. Lasten kanssa arvioidaan yhteisiä projekteja. Lapsilta kysytään toiveita toiminnan suunnitteluun ja lapset voivat vaikuttaa asioihin muun muassa äänestämällä. Lasten kanssa luodaan ryhmän yhteiset toimintaohjeet ja sopimukset keskustelemalla heidän kanssaan yhteisistä toimintatavoista. Yhdessä sovitut toimintaohjeet kuvitetaan, ja ne ovat koko ryhmän nähtävillä. Lasten kanssa voidaan valokuvata tilannekuvia, joissa lapset pääsevät itse esittämään miten eri tilanteissa tulisi toimia.

Huoltajien osallistumista, vaikuttamista ja kuulluksi tulemista edistetään päivittäisissä keskusteluissa. Lisäksi vanhempien toiveita kuunnellaan ja kotiutustilanteissa kysytään myös huoltajien kuulumisia. Arjen tilanteiden lisäksi osallisuuden edistämisen tukena hyödynnetään vanhempainiltoja, vasukeskusteluja, erilaisia kyselyjä sekä ensitietolomaketta.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti⁸².

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kehittämisperiaatteiden mukaan. Tämän lisäksi kehittämisessä huomioidaan [Iisalmen kaupunkistrategian](#) inspiroiva Iisalmi-teeman strategiset tavoitteet.

lissalnessa toimintakulttuurin kehittämistä ohjaa arvioinnin vuosikello sekä varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toimintaa ohjaavat suunnitelmat, toimintamallit -ohjeet sekä päätökset. Toimintakulttuuria kehitetään erilaisten arviointimenetelmien avulla. Arviointien tuloksia hyödynnetään koulutussuunnitelman laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa jokaisella lapsella on oikeus kasvaa, kehittyä ja oppia sekä saada tarvitsemansa tuki ikäistensä joukossa. Inklusio nähdään jatkuvana prosessina, jossa yhteistyön avulla löydetään parempia keinoja tukea lasta ja lapsen osallisuutta. Tärkeää on, että kaikessa toiminnassa ja erilaisissa oppimisympäristöissä huomioidaan kaikkien lasten osallisuuden mahdollistavat järjestelyt. Inklusiivisia toimintatapoja kehitetään jatkuvasti koko varhaiskasvatuksen kentällä.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajat tekevät töitä niin kunnallisessa kuin yksityisessä varhaiskasvatuksessa ja palvelu on yhdenvertaisuusperiaatteen mukaan maksutonta kaikille. Yksityisessä varhaiskasvatuksessa korotetussa palvelusetelissä on käytössä kolme eri maksuluokkaa lapsen tuen tarpeen perusteella (1,5- , 2- ja 3-kertoimet).

Työyhteisöjen osaamisen kehittäminen ja jakaminen ovat keskeisiä tekijöitä toimintakulttuurin kehittämisen kannalta. Varhaiskasvatuksessa työntekijöitä koulutetaan Ihmeelliset vuodet-ryhmänhallintamenetelmään, jolla vahvistetaan henkilöstön positiivisia ryhmänhallintakeinoja. Koulutuksen avulla työntekijät saavat keinoja kaikkien lasten tukemiseen itsesääätelyn, hyvän kaveruuden ja käytöksen taidoissa. Osaamista kehitetään ja jaetaan myös varhaiskasvatuksen henkilöstölle suunnatuilla pedagogisilla kahveilla.

lissalmen varhaiskasvatuksessa toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteena on:

- Arvojen kirkastaminen ja konkreettinen toimeenpaneminen.
- Varhaiskasvatuksen henkilöstön sitouttaminen inklusiiviseen toimintamalliin.
- Lasten tuen tarpeisiin vastaaminen tasapuolisesti.
- Osallisuuden mahdollistaminen ja lapsen äänen kuuleminen.
- Esteettömyydestä huolehtiminen - kaikki ympäristöt ovat avoimia kaikille.
- Sellaisten toimintatapojen valitseminen, johon kaikkien on mahdollista osallistua.

3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittämiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Oppivan yhteisön toimintakulttuuria kehitetään. Oppivassa yhteisössä johtaminen kohdistuu oppimisen edellytyksistä huolehtimiseen ja dialogisuuteen. Yksiköissä on säännölliset palaverit sekä arviointi- ja suunnittelupäivät, joissa mahdollistuu työntekijöiden osallisuus yksikön päätöksentekoon, kaikkien tasavertainen kuuleminen, tavoitteiden pohtiminen sekä työn säännöllinen arviointi. Erilaisten palautejärjestelmien kautta saatavaa palautetta myös hyödynnetään työn kehittämiseksi.

Henkilöstölle on laadittu koulutussuunnitelma, jossa hyödynnetään strategiaan pohjautuvaa osaamiskartoitusta ja kehityskeskusteluja. Oppivassa yhteisössä opitaan yhdessä ja suhtaudutaan avoimin sekä uteliain mielin eteen tuleviin asioihin ja ilmiöihin. Tärkeää on se, että hyödynnetään oman yksikön osaamista ja jaetaan tietoa sekä hyväksi havaittuja käytänteitä. Oppivassa yhteisössä käytetään hyväksi vertaisoppimista, niin lasten kuin aikuisten kesken.

Yksiköissä on omia toimintamalleja, joilla lisätään henkilöstön keskinäistä vuorovaikutusta sekä yhteenkuuluvaisuuden tunnetta. Näitä ovat tyhy-toiminta, yhteiset liikuntailtapäivät, anonyymin positiivisen palautteen antaminen esimerkiksi PosiPro onnistumisilmoituksen kautta. Yhdessä tekeminen, osaamisen esille nostaminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä sekä lisäävät työhyvinvointia.

3.1.2. Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja

arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että henkilöstön ja lasten välinen vuorovaikutus on vastavuoroista ja toista kunnioittavaa. Henkilöstön ja lasten välistä vuorovaikutusta tuetaan luomalla yhteistä toimintakulttuuria tiimien keskustelujen ja sopimusten myötä. Ryhmissä tiedostetaan leikin ja luovuuden merkitys lasten vuorovaikutustaitojen tukemisessa. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteita muodostamalla erilaisia pienryhmiä ja osallistamalla lasten leikkeihin.

3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸³ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸⁴. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen,

⁸³ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁸⁴ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusiivisen periaatteen mukaisesti, jossa painottuvat jokaisen lapsen osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo. Varhaiskasvatusyksiköissä laaditaan yksikön yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma kolmen vuoden välein. Suunnitelmaa päivitetään sekä arvioidaan kerran vuodessa.

3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyuden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti

moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä tehdään näkyväksi kielellistä, kulttuurista ja katsomuksellista moninaisuutta niin, että kaikki ryhmän lapset saavat olla osallisina ja tuntea oman taustansa arvokkaaksi. Kieli- ja kulttuuritietoisien varhaiskasvatuksen toteuttamista arvioidaan [Kielipeda](#)-työvälineen avulla. Varhaiskasvatuksen henkilöstö toimii lapsille kielellisenä mallina. Henkilöstö hyödyntää monipuolisesti musiikkia, lastenkirjallisuutta ja mediaa osana arkea. Lasten kanssa tutustutaan yhdessä erilaisiin lastenkirjoihin, tarinoihin ja loruihin. Lapsia kannustetaan kertomaan omia tarinoitaan ja näitä tarinoita dokumentoidaan.

Varhaiskasvatuksessa leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Henkilöstön työvälineeksi on laadittu varhaiskasvatuksen [kulttuurikasvatussuunnitelma](#), [Kulttuuri-reput](#). Varhaiskasvatuksessa tutustutaan sekä menneeseen että nykyiseen kulttuuriperintöön. Lasten tietoisuutta kulttuuriperinnöstä kehitetään tarkastelemalla esimerkiksi arkkitehtuuria ja rakennettua ympäristöä, liikennettä ja liikkumistapoja, taidetta ja käsityöläisyyttä, ruokakulttuuria, luonnonmaisemia sekä lähialueen historiallisia henkilöitä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin elinkeinoihin ja ammatteihin ennen ja nyt. Murteet ovat osa kulttuuriperintöä. Murretta puhuessaan työntekijän tulee varmistaa, että lapsi ymmärtää häntä.

Kulttuurinen moninaisuus otetaan huomioon huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen tavoista ja sellaisista katsomukseen liittyvistä asioista, joilla on vaikutusta varhaiskasvatuksen arkeen. Yhteistyö aloitetaan jo tutustumiskäyntien yhteydessä. Iisalmen varhaiskasvatuksessa on käytössä ensitietolomake, joka antaa pohjan keskustelun tueksi.

3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁸⁵. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmentetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten [turvallisuusosaamiselle](#) vahvistamalla lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja. Turvallisuuden osa-alueet voidaan jakaa fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen sekä pedagogiseen turvallisuuteen. Pedagogiseen turvallisuuteen voidaan katsoa lukeutuvan ne ratkaisut, joita tehdään opetuksen ja oppimistilanteiden osalta lapsen kasvu- ja oppimisympäristössä. Pedagogisesti turvallinen oppimistilanne rakentuu oikeantasoisella ohjauksella lasta kannustaen ja tukien.

Varhaiskasvatuksessa lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti, tekemään turvallisia valintoja ja arvioimaan riskejä muun muassa leikeissä, lähiympäristössä sekä liikenteessä. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lapset saavat osallistua turvallisuuskulttuurin luomiseen, kun ryhmään luodaan yhteisiä sopimuksia. Yhteisiä sopimuksia tarkastellaan lasten kanssa toimintakauden aikana. Henkilöstön tulee varmistaa, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osa vertaisryhmää.

Varhaiskasvatuksessa ei hyväksytä minkäänlaista kiusaamista ja esiin tulevaan kiusaamiseen puututaan välittömästi. Lisälmen varhaiskasvatuksessa hyödynnetään [Väestöliiton Pesarapuuttumisen mallia](#). Pesarapuuttumisen avulla voidaan ennaltaehkäistä pienten lasten välistä kiusaamista ja häirintää. Pesarapuuttumisessa tärkeintä ovat toistot, systemaattisuus ja oikea-aikainen puuttuminen jokaiseen pieneenkin tilanteeseen. Kiusaamistilanteissa yhteistyö huoltajien kanssa on tärkeää. Merkittävässä roolissa on myös varhaiskasvatuksessa tehtävä ennaltaehkäisevä työ, esimerkiksi vuorovaikutus- ja vertaissuhdetaitojen harjoittelu. Varhaiskasvatuksessa on käytössä jokaisessa ryhmässä laadittava lasten osallisuutta vahvistava kiusaamisen ehkäisyntoimintasuunnitelma.

Varhaiskasvatuksessa lasten minäkuva, itsetuntoa sekä sosiaalisia taitoja vahvistetaan positiivisen pedagogiikan keinoin. Henkilöstön ja lasten välinen vuorovaikutus on sensitiivistä, myötätuntoista ja kannustavaa. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin tunteisiin ja harjoitellaan toimimaan erilaisissa tunteita herättävissä tilanteissa. Tunnetaitoja harjoitellaan arjen tilanteissa ja henkilöstön ohjaamissa pienryhmissä. Henkilöstön on oltava aidosti läsnä lasten leikeissä, jotta tiedetään, mitä leikeissä tapahtuu ja pystytään oikeudenmukaisesti puuttumaan mahdollisiin ristiriitatilanteisiin. Ryhmän pedagogiseen suunnitelmaan kirjataan yhteiset toimintatavat ristiriitatilanteiden selvittämiseen.

3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁸⁶. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön

⁸⁶ Varhaiskasvatustalaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Toiminta- ja oppimisympäristöjen kehittämisessä keskeistä on monipuolisuus ja muunneltavuus sekä teknologian mahdollisuuksien hyödyntäminen. Toimintaympäristöissä huomioidaan myös lähellä olevat kohteet, jotka tukevat lasten kotiseutukasvatusta ja kulttuuriperinnön siirtämistä. Varhaiskasvatuksen muita toimintaympäristöjä ovat lähiluonto, leikkihuoneet, liikuntapaikat- ja kentät, kirjasto/kirjastoauto, uimahalli, muut palvelut, sekä digitaaliset ja virtuaaliset ympäristöt.

Sisä- ja ulkotilojen käyttöä tehostetaan ja monipuolistetaan toimimalla pienryhmissä. Tiloja suunnitellaan ja muokataan yhdessä lasten kanssa. Materiaaleja ja välineitä valitaan ja hankitaan siten, että ne ovat kestäviä ja tukevat pedagogisen toiminnan toteuttamista. Esteettisesti luotu oppimisympäristö houkuttelee ja innostaa lasta toimimaan luontaisella tavalla ympäristössä.

Oppimisympäristössä huomioidaan myös lasten mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet. Välineiden ja tarvikkeiden tulee olla lasten saatavilla, kehitystasoisesti sopivia ja pedagogisesti laadukkaita.

Tila- ja aikajärjestelyillä tuetaan pitkäkestoisen leikin rakentumista. Oppimisympäristön kuvittaminen ja sanoittaminen ja kuvallisen materiaalin esillä olo tukee lapsen kielen kehittymistä.

Oppimisympäristössä tehdään näkyväksi kielellistä, kulttuurista ja katsomuksellista moninaisuutta niin, että kaikki ryhmän lapset saavat olla osallisina ja tuntee oman taustansa arvokkaaksi. Kielet ja kulttuurit ovat näkyvissä muun muassa kirjoissa, kuvissa ja leikkivälineistössä. Kielitietoisien oppimisympäristön arvioinnin ja kehittämisen välineenä käytetään **Kielipeda**-työvälinettä.

Tärkeintä on lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia tukeva ilmapiiri ja varhaiskasvatuksen tavoitteiden siirtyminen käytäntöön. Hyvä sosiaalinen ja psyykinen ympäristö edellyttää sensitiivisiä ja aktiivisesti läsnä olevia aikuisia. Aikuiset vahvistavat tietoisesti lämminhenkistä ja turvallista ilmapiiriä, jossa lapset uskaltavat ilmaista itseään, kokeilla ja harjoitella uusia asioita. Aikuiset mukauttavat omaa vuorovaikutustapaansa kullekin lapselle sopivaksi ja ohjaavat lasten vuorovaikutusta positiivisin keinoin. Lapselle ilmaistaan selkeästi millaista toimintaa ja käyttäytymistä häneltä odotetaan. Lapsia rohkaistaan ilmaisemaan itseään ja tunteitaan sekä autetaan tunteiden säätelyssä.

Oppimisympäristöjen toimivuutta arvioidaan ja kehitetään muun muassa tiimipalaverissa sekä kehittämispäivissä. Arvioitaessa oppimisympäristöjä henkilöstö havainnoi lasten toimintaa ja oppimista sekä viihtyvyyttä. Lapset osallistuvat toiminta- ja oppimisympäristöjen suunnitteluun ja arviointiin kehitystasolleen sopivalla tavalla. Huoltajien näkemyksiä aiheesta kysytään muun muassa asiakaskyselyjen avulla. Oppimisympäristöjen arvioinnissa ja kehittämisessä voidaan hyödyntää esimerkiksi **pedagogisen tuen työkalupakkia**, joka löytyy tuen käsikirjan liitteistä. Fyysisen oppimisympäristön arvioinnin tukena voi hyödyntää myös Karvin **fyysinen oppimisympäristö** arviointityökalun kuvauksesta löytyviä väittämiä ja pohdintakysymyksiä.

3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁸⁷.

3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁸⁸. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus,

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁸⁹.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Varhaiskasvatuksen henkilöstön kunnioitus vanhemmuutta ja oman lapsen tuntemista kohtaan on tärkeää. Lasten ja huoltajien näkemyksiä otetaan huomioon lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laatimisessa sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisessa. Yhteistyötä perheen ja huoltajien kanssa tehdään arkipäivän kohtaamisissa, sähköisten viestimien välityksellä ja vanhempainilloissa. Arkipäivän kohtaamisissa huoltajille kerrotaan lapsen päivästä: esim. leikeistä ja toiminnoista, uusista opituista asioista ja kaverisuhteista. Yhteistyötä suunniteltaessa kuullaan huoltajien toiveita ja mielipiteitä.

3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹⁰. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹¹.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä⁹².

90 Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

91 Varhaiskasvatuslaki 7 §

92 Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Varhaiskasvatuksessa tehdään monitoimijaista yhteistyötä Pohjois-Savon hyvinvointialueen, kulttuuri- ja liikuntapalveluiden, seurakunnan, maahanmuutto- ja pakolaispalveluiden, oppilaitosten, yhdistysten, järjestöjen ja seurojen sekä yksityisten palveluntuottajien kanssa. Yhteistyö tapahtuu sekä varhaiskasvatuksen hallinnon että käytännön toiminnan tasolla. Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia edistävän työn tukena hyödynnetään [Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa](#).

Pohjois-Savon hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystalvet

Varhaiskasvatuksessa tehdään monialaista yhteistyötä eri sosiaali- ja terveystalvetuiden toimijoiden kanssa. Yhteistyötä tehdään lastenneuvolan, lapsiperheiden palveluiden, lastensuojelun ja eri terapeuttien kanssa. Yhteistyössä tehdyn lapsen tuen suunnittelun lisäksi yhteistyömuotoja ovat muun muassa ikävuosipalautteet lapsesta neuvolaan sekä tarvittaessa perhekohtainen yhteistyösuunnitelma perhesosiaalityön ja lastensuojelun kanssa. Lisäksi varhaiskasvatuksen työntekijöillä on mahdollisuus konsultoida tarvittaessa sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoita. Asiantuntijoita voidaan tarvittaessa kutsua lapsen palaveriin varhaiskasvatukseen. Lisäksi yhteistyötä tehdään eri koulutusten ja tapahtumien muodossa. Yhteistyössä sosiaali- ja terveystalvetuiden, sekä järjestöjen ja yhdistysten kanssa kehitetään jatkuvasti erilaisia monitoimijaisia yhteistyömalleja lasten ja perheiden hyvinvoinnin tueksi. Lapsen tukeen liittyvistä yhteistyökäytänteistä on tarkemmin Lapsen tuki -luvussa ([luku 5](#)).

Kun varhaiskasvatuksessa oleva lapsi on menossa ikävuositarkastukseen lastenneuvolaan, varhaiskasvatuksessa täytetään lapsesta neuvolan palautelomake. Lomakkeessa kuvataan lapsen taitoja kehityksen eri osa-alueita ja päivittäistoimintojen sujuvuutta varhaiskasvatuksessa. 4-vuotiaiden lasten terveystarkastus on laajempi, jolloin myös varhaiskasvatuksen palaute on laajempi. Palautelomake annetaan huoltajille neuvolaan vietäväksi tai erikseen sovittaessa se toimitetaan huoltajien luvalla suoraan neuvolaan. Neuvolan terveydenhoitaja lähettää huoltajien kautta oman palautteensa lapsen neuvolakäynnistä varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatusta voidaan tarjota lapselle avohuollon tukitoimena perheen sosiaalityöntekijän aloitteesta. Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa avohuollon tukitoimena järjestetään perheen ja sosiaalityöntekijän kanssa tapaaminen, jossa sovitaan yhteistyöstä ja lapsen varhaiskasvatusta

koskevista käytännöistä. Varhaiskasvatus ja lastensuojelu tapaavat säännöllisesti yhteistyön kehittämistä varten.

Yhtenä yhteistyön muotona on Pohjois-Savon hyvinvointialueella käytössä oleva Yhdessä aika. Yhdessä aika on tarkoitettu lasten, nuorten ja perheiden tueksi hyvin varhaisessa vaiheessa. Tavoitteena on, että perheet saavat sopivaa tukea arkeensa ennaltaehkäisevästi ja varhain yhdellä yhteydenotolla. Yhdessä ajassa keskeistä on ammatillisen asiantuntemuksen ja voimavarojen yhdistäminen lasten, nuorten ja perheiden kokonaisvaltaiseksi auttamiseksi. Yhteistyökumppaneita voi olla muun muassa lastenneuvola, lapsiperheiden perhetyö, varhaiskasvatus ja perheneuvolapalvelut. Lähtökohtana on, että perhe itse nimeää toimijat, joita toivoo paikalle Yhdessä ajalle. Yhdessä aika voidaan sopia yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.

Kulttuuri- ja liikuntapalvelut

Varhaiskasvatus tekee yhteistyötä kulttuuri- ja liikuntapalvelujen kanssa. Lisalmessa on laadittu [varhaiskasvatuksen kulttuurikasvatussuunnitelma](#), [Kulttuurireput](#). Kulttuurikasvatussuunnitelman tavoitteena on kehittää kulttuuritoimen, kirjaston, musiikkiopiston ja varhaiskasvatuksen välisiä toimintatapoja suunnitelmallisemmaksi. Kulttuuryöryhmään kuuluu varhaiskasvatuksen edustus ja kulttuuripalvelujen asiantuntijoita.

Varhaiskasvatuksen liikkumishjelma mahdollistaa yhdenvertaisesti saavutettavan ja turvallisen liikkumisen kaikille lapsille. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa oleville lapsille järjestetään liikuntatapahtumia, joiden järjestelyihin osallistuu liikuntapalvelut ja eri urheiluseurat.

Seurakunta

Lisalmen kaupungin varhaiskasvatus tekee yhteistyötä lisalmessa toimivien seurakuntien kanssa. Varhaiskasvatus on tehnyt yhteistyösopimuksen evankelis-luterilaisen seurakunnan kanssa. Tämän yhteistyön pohjana on käytetty [kumppanuuden korimallia](#), jossa erilaiset yhteistyön muodot on jaettu omiin koreihinsa sisältöjen mukaan. Monipuolisessa yhteistyössä ovat mukana neljä koria: yleissivistävä opetus, perinteiset juhlat, uskonnolliset tilaisuudet, kasvun ja hyvinvoinnin tuki.

Lapsiryhmien kanssa voidaan esimerkiksi käydä tutustumassa kirkkorakennuksiin (1. kori) ja osallistua seurakuntien lasten tapahtumiin (3. kori). Seurakunnan työntekijät voivat vierailta varhaiskasvatuksen perinteisissä juhlissa (2.kori) sekä tarjota yhteistyötä kriisitilanteessa (4.kori).

Maahanmuutto- ja pakolaispalvelut

Varhaiskasvatus tekee tarvittaessa yhteistyötä lisalmen maahanmuutto- ja pakolaispalveluiden kanssa. Palveluiden kautta maahan muuttanut perhe saa tietoa suomalaisesta varhaiskasvatus- ja koulupolusta, varhaiskasvatuksen toimintatavoista ja heitä autetaan tarvittaessa hakemusten laatimisessa sekä sovitaan varhaiskasvatuksen aloitusprosessiin ja tutustumiseen liittyvistä käytännöistä. Maahanmuutto- ja pakolaispalveluista ohjataan perheitä varhaiskasvatuksen palveluihin. Varhaiskasvatuksen alussa tehdään tiivistä yhteistyötä pakolaistaustaisten perheiden pakolaisohjaajien kanssa.

Oppilaitokset

lisalmen varhaiskasvatus tekee yhteistyötä oppilaitosten kanssa tarjoten varhaiskasvatuksen opiskelijoille työharjoittelu- ja työssäoppimispaikkoja. Opiskelijoiden tekemiä opinnäytetöitä hyödynnetään varhaiskasvatuksen kehittämisen tukena.

Muut yhteistyötahot

Avointa varhaiskasvatusta toteutetaan yhteistyössä Perheentalo Onnin ja Ilonan kanssa, joka on kaikille perheille avoin kohtaamispaikka. Perheentalo Onnissa ja Ilonassa tuetaan perheiden arkea ja lisätään osallisuuden mahdollisuuksia. Varhaiskasvatuspalveluita esitellään säännöllisesti Perheentalon asiakasperheille. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat ovat perheiden tavattavissa kerran kuukaudessa, jolloin vanhempien on mahdollista tulla keskustelemaan heidän kanssaan. Avoin varhaiskasvatus sekä Perheentalo Onni ja Ilona suunnittelevat ja

ohjaavat Lasten liikennepuiston kesätoimintaa. Liikennepuistossa tehdään matalankynnyksen monitoimijaista yhteistyötä lasten ja perheiden hyväksi.

Varhaiskasvatus tekee yhteistyötä Ylä-Savon ensi- ja turvakoti ry:n kanssa, jonka toimitilana on lisalmessa Perhetupa Väkkärä. Ylä-Savon ensi- ja turvakoti ry:n tarkoituksena on turvata kaiken ikäisten lasten oikeus suotuisiin kasvuolosuhteisiin ja turvalliseen kehitykseen, tukea vanhemmuutta ja perhettä. Yhteistyötä toteutetaan muun muassa niin, että varhaiskasvatuksen erityisopettajat ovat perheiden tavattavissa tarpeen mukaan. Lasten erovertaisryhmä on lasten ryhmämuotoista auttamista vanhempien erotilanteessa. Ryhmänohjaus tapahtuu yhteistyössä Perhetupa Väkkärän ja varhaiskasvatuksen työntekijän kanssa.

Yksityiset palveluntuottajat

lialmen kaupungin varhaiskasvatus tekee yhteistyötä yksityisten palveluntuottajien kanssa. Yksityisten päiväkotien ja yksityisten perhepäivähoitajien kanssa pidetään säännöllisesti tapaamisia. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat toimivat myös yksityisessä varhaiskasvatuksessa. Yksityisten palveluntuottajien henkilöstölle tarjotaan mahdollisuus osallistua kaupungin järjestämiin varhaiskasvatuksen koulutuksiin ja kehittämistilaisuuksiin. Erilaisiin työryhmiin kutsutaan yksityisen varhaiskasvatuksen edustus.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella

on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusiivisen periaatteen mukaisesti, jossa painottuvat osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo. Pedagogisen toiminnan suunnittelua tehdään varhaiskasvatyksiköissä ja suunnittelut tarkentuvat kussakin lapsiryhmässä. Ryhmäkohtaisissa pedagogisissa suunnitelmissa kuvataan pedagogisia toiminnan tavoitteita ja sisältöjä tarkemmin. Pedagogiseen suunnitelmaan kirjataan, miten lasten osallisuus huomioidaan toiminnassa. Tavoitteena on varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Pedagogisen toiminnan seuranta ja arviointia tehdään säännöllisesti arvioinnin vuosikellon mukaisesti. Huoltajilla on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin esim. vasukeskusteluissa ja päivittäisissä kohtaamisissa.

Toiminnan suunnittelusta ja toteutuksesta vastaa varhaiskasvatuksen henkilöstö. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laatimisesta yhteistyössä muun henkilöstön kanssa sekä ryhmän pedagogisen toiminnan tavoitteista ja siitä, että lasten yksilölliset tavoitteet ja sovitut menetelmät otetaan käyttöön ryhmässä. Varhaiskasvatuksessa käytössä olevia menetelmiä on tällä hetkellä muun muassa Ihmeelliset vuodet-ryhmänhallintamenetelmä, erilaiset tunnetaitomenetelmät ja -ohjelmat.

Tiimeissä ylläpidetään pedagogista keskustelua ja varmistetaan, että toimintaa toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja paikallisen suunnitelman mukaisesti.

Toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa huomioidaan lasten mielenkiinnon kohteet sekä lasten yhdenvertaiset ja tasa-arvoiset mahdollisuudet osallistua kaikkeen toimintaan. Kokopäiväpedagogiikan periaatteiden mukaisesti henkilöstön tulee ohjatun toiminnan lisäksi suunnitella ja kiinnittää huomiota erityisesti niihin tilanteisiin, jotka toistuvat monta kertaa päivän ja viikon aikana, kuten tulo- ja lähtötilanteet, siirtymä- ja eteistilanteet, ruokailut, lepoaikat ja muut rutiinit. Näin lapsen päivästä tulee kokonaisuus, joka tukee hyvinvointia ja oppimista.

4.2. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Varhaiskasvatuksessa pedagogista dokumentointia tehdään monenlaisilla eri menetelmillä. Pedagogisen dokumentoinnin periaatteet ja käytännöt kirjataan kunkin ryhmän pedagogiseen suunnitelmaan. Ryhmät sopivat mitä dokumentointitapoja käytetään, miten dokumentoinnin

vastuut jaetaan sekä kuinka tietoa kerätään ja tallennetaan. Lasten toimintaa havainnoidaan säännöllisesti ja havainnot kirjataan sovitulla tavalla. Toiminnan kannalta keskeisimmät havainnot kirjataan lapsen vasuun. Dokumentoinnin avulla saadaan tietoa yksittäisestä lapsesta sekä ryhmästä vahvuuksineen ja haasteineen. Henkilöstö suunnittelee ja toteuttaa toimintaa tekemiensä havaintojen ja dokumentoinnin pohjalta. Lapset pääsevät osallisiksi dokumentointiin esimerkiksi valokuvaamalla ja videoimalla tai vastaamalla erilaisiin kyselyihin aikuisen avustuksella.

Lasten kanssa toteutettavien projektien dokumentointi oppimisympäristöissä tuo toiminnan näkyväksi sekä lapsille että huoltajille. Kun toiminnan suunnitelmat ja tuotokset ovat kaikkien nähtävissä, on helppo käydä keskusteluja aiheesta lasten ja huoltajien kanssa. Pedagogisen dokumentoinnin avulla huoltajille havainnollistetaan mitä taitoja lapset ovat harjoitelleet, ja mitä he ovat oppineet projektin aikana. Kun huoltajat saavat tietoa toiminnasta, niin heidän on mahdollista antaa palautetta sekä arvioida ja kehittää pedagogista toimintaa.

Pedagogisen dokumentoinnin menetelmiä voivat olla muun muassa:

- havaintojen kirjaaminen ja muistiinpanojen tekeminen
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (lapsen vasu)
- valokuvaaminen
- videoiminen
- lasten työt, esimerkiksi piirustukset ja askartelut
- sadutus
- sosiaalinen media
- portfoliot
- kasvunkansiot
- kysely- ja arviointilomakkeet, esim. neuvolapalautteet
- lasten yksilölliset reissuvihot tai kalenterit

4.3. Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Varhaiskasvatuksessa käytetään eri ikäkausiin sekä erilaisiin oppimistilanteisiin soveltuvia työtapoja. Lapsilla on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa työtapojen ja -menetelmien valintaan. Lasten omaa suunnittelua ja päätöksentekoa tuetaan ja ohjataan.

Varhaiskasvatuksessa toimitaan usein pienryhmissä sekä porrastamalla toimintoja ja siirtymiä. Pienryhmässä voidaan toteuttaa esimerkiksi ohjattua toimintaa, leikkiä, liikuntaa tai ulkoilla ja ruokailla pienryhmänä. Pienryhmän toiminta voi myös perustua lasten tuen tarpeisiin, lasten kielelliseen kehitykseen, vuorovaikutukseen ja tunnetaitoihin.

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa täydentämään on laadittu oma [varhaiskasvatuksen digisuunnitelma](#), jonka tarkoituksena on tukea [digitaalisen toiminnan](#) kehittämistä varhaiskasvatuksessa.

4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Varhaiskasvatuksessa jokaisella lapsella on mahdollisuus leikkiin. Varhaiskasvatuksessa leikkiympäristöjä rakennetaan, ylläpidetään ja muokataan tietoisesti yhdessä lasten kanssa. Leikkiympäristöt rakennetaan innostaviksi, esteettisiksi ja leikkiin houkutteleviksi. Leikin tukena käytetään kuvia. Leikkivälineiden tulee olla lasten saatavilla, lasten kehitystasolle sopivia ja pedagogisesti laadukkaita. Ympäristöjen rakentamisessa ja leikkien valinnassa otetaan huomioon lasten tuen tarpeet ja niihin liittyvät ratkaisut. Aikuinen tukee lasten leikkiä olemalla mukana lasten leikeissä. Henkilöstö havainnoi lasten leikkejä, jotta voi vastata lasten tarpeisiin ja tukea leikin kehittymistä sekä auttaa vuorovaikutustilanteissa. Henkilöstön tehtävä on huolehtia, että lapsilla on mahdollisuus leikkiä yksin ja yhdessä toisten kanssa. Henkilöstö tukee myös pitkäkestoisen leikin kehitystä ja mahdollistaa leikin jatkumisen esimerkiksi useampana päivänä.

4.5. Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁹³ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- *Kielten rikas maailma*
- *Ilmaisun monet muodot*
- *Minä ja meidän yhteisömme*
- *Tutkin ja toimin ympäristössäni*
- *Kasvan, liikun ja kehityn.*

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat

⁹³ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

4.5.1. Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa

harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa ja sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äännteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Varhaiskasvatuksessa huomioidaan lasten kielellisten taitojen ja valmiuksien sekä kielellisten identiteettien vahvistaminen ryhmän toiminnassa. Varhaiskasvatusyksiköiden omien materiaalien lisäksi kirjallisuuteen tutumisessa hyödynnetään yhteistyötä Iisalmen kaupungin kirjaston kanssa. Jokaisessa yksikössä vierailee säännöllisesti kirjastoauto Pokkari. Pedagogisessa toiminnassa huomioidaan myös monilukutaidon kehittäminen. Varhaiskasvatuksessa on käytössä Lukulumo-kuvakirjapalvelu, joka tukee henkilöstön työtä kirjallisuuden, kielellisen

kehityksen ja monikielisyuden parissa. Lukulumo herättää lasten kiinnostusta kirjallisuuteen, tarinoihin ja eri kieliin.

Laulut ja lorut ovat osa arjen tilanteita. Ryhmissä tiedostetaan leikin ja luovuuden merkitys lasten vuorovaikutustaitojen tukemisessa. Henkilöstö on mukana lasten leikissä ja sanoittaa sekä mallintaa johdonmukaisesti toimintaa tukeakseen lasten kielellisen vuorovaikutuksen kehittymistä. Henkilöstö vastaa lasten spontaaneihin keskustelualoitteisiin, mukauttaa omaa vuorovaikutustapaansa kullekin lapselle sopivaksi ja ohjaa lasten vuorovaikutusta positiivisin keinoin. Varhaiskasvatuksen henkilöstö luo mahdollisuuksia esteettömälle viestinnälle hyödyntämällä aktiivisesti kuvakommunikaatiota päivittäisissä kasvatus-, opetus- ja hoitotilanteissa. Kuvien sijoittelussa ja hyödyntämisessä huomioidaan, että myös lapsilla itsellään on mahdollisuus käyttää kuvia vuorovaikutuksen tukena. Lasten kielellisiä valmiuksia havainnoidaan ja arvioidaan yhteistyössä huoltajien kanssa. Kielen kehityksen havainnoinnissa ja arvioinnissa voidaan käyttää apuna erilaisia havainnointi- ja arviointivälineitä, kuten esimerkiksi [KieliPeda](#)- materiaalia.

4.5.2. Ilmaisun monet muodot

*Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.*

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

*Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.*

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työestetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Henkilöstön työvälineeksi on laadittu varhaiskasvatuksen [kulttuurikasvatussuunnitelma, Kulttuurireput](#). Lapsen taiteellisen ilmaisun monet muodot ovat kokonaisvaltaisia ja syntyvät eri taiteen aloja luovasti yhdistellen. Kulttuurikasvatussuunnitelma tukee lasten musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen sekä sanallisen ja kehollisen ilmaisun kehittymistä varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti myös lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta. Varhaiskasvatuksen kulttuurikasvatussuunnitelma on jaettu taiteenaloittain ”kulttuurireppuihin”, joista jokainen sisältää ikätasoihin jaetut osuudet (0–3-vuotiaat, 4–5-vuotiaat ja esioppilaat). Repuissa on myös eri tasoja toimintaan: arkitaso, sovellustaso ja syventävä taso.

4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme

*Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).*

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvallisiksi ja hyväksytyiksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan [Opetushallituksen ohjeistusta varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen toteuttamisesta ja uskonnollisista tilaisuuksista varhaiskasvatuksessa](#). Katsomuskasvatus on yleissivistävää, uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitoutumatonta ja sitä toteutetaan osana varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuurisen ja katsomuksellisen identiteetin kehittymistä. Katsomuskasvatuksessa yhteisen tutustumisen kohteena ovat ensisijaisesti lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonnottomuutta tarkastellaan katsomusten rinnalla.

Varhaiskasvatuksessa juhlat ovat osa pedagogista toimintaa ja niiden suunnittelu lähtee lapsiryhmästä ja sen tarpeista. Juhlisiin voi sisältyä joitain uskontoon viittaavia elementtejä. Tällaiset juhlatraditiot ovat osa suomalaista kulttuuria. Lapsiryhmän kulttuurinen moninaisuus huomioidaan juhlien suunnittelussa ja tässä tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa.

Uskonnollisten tilaisuuksien ja toimitusten aikana on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä vaihtoehtoisia ja mielekästä toimintaa. Vaihtoehtoisen toiminnan tulee olla, uskonnollista sisältöä lukuun ottamatta, luonteeltaan ja tavoitteiltaan mahdollisimman samankaltaista kuin siinä

tilaisuudessa, jonka tilalla muuta toimintaa järjestetään. Huoltajien kanssa tehdään yhteistyötä kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kunnioittaen. Huoltajilta kysytään aina lupa lapsen osallistumisesta uskonnollisiin tilaisuuksiin.

Mediakasvatus on osa varhaiskasvatuksen arkea, joka on päivittäin vastaan tulevien tilanteiden, lapsilta nousevien teemojen huomioimista ja niihin pedagogisesti tarttumista. Lasten kanssa harjoitellaan median ja erilaisten mediavälineiden turvallista ja ergonomista käyttöä. Lapsia tuetaan harjoittelemaan mediataitoja osallistujana, käyttäjänä ja ilmaisijana. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa täydentämään on laadittu [varhaiskasvatuksen digisuunnitelma](#), jossa avataan mediakasvatuksen käytänteitä.

lislomassa on luotu yhtenäinen yrittäjyyskasvatuksen polku varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle. Yrittäjyyskasvatuksen polku on rakennettu Tulevaisuuden Osaajat -yrittäjyyskasvatushankkeen (TULOS) aikana. Polku toimii yrittäjyyskasvatuksen pohjana sekä työvälineenä varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Polun rinnalle on laadittu [yrittäjyyskasvatuksen käsikirja ja vuosikello](#). Varhaiskasvatuksessa yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten työelämä- ja opiskeluvalmiuksia sekä edistää aktiivisena yhteiskunnan jäsenenä toimimista. Varhaiskasvatuksessa yrittäjyyskasvatusta voidaan toteuttaa muun muassa tutustumalla paikallisiin yrityksiin ja erilaisiin ammatteihin. Lasten kanssa tutustutaan yrityskäsitteeseen ja opetellaan tunnistamaan omia vahvuuksia. Kokeileva sekä luova toiminta voidaan aloittaa erilaisilla leikeillä, pelejä pelaten ja yhteistoiminnalla.

4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni

*Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.*

*Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.*

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitetä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojen havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävästä elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen

ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävä elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Eriyistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Iisalmen kaupungin tavoitteena on luoda vastuullista tulevaisuuden elinympäristöä. Varhaiskasvatuksen luonto- ja ympäristökasvatus on integroitu osaksi päivittäistä toimintaa. Lasten kanssa harjoitellaan kierrättämistä ja lajittelua. Kädentöissä hyödynnetään kierrätysmateriaaleja. Ruokailutilanteissa lapsia ohjataan ottamaan ja pyytämään itselleen sopiva annos. Varhaiskasvatuksen toiminnassa ja yksiköiden hankinnoissa huomioidaan kestävän kehityksen periaatteiden noudattaminen, muun muassa leikkitarvikkeiden kierrätys. Tällaiset käytännöt ovat tärkeitä askeleita vastuullisuuden sekä kestävyuden opettamisessa ja luovat pohjan sille, että lapset kasvavat ympäristöstään tietoisiksi ja sitä kunnioittaviksi kansalaisiksi.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö toimii tärkeänä roolimallina myönteisen luontosuhteen rakentumisessa. Varhaiskasvatustyöskyt sijaitsevat ympäri Iisalmea niin, että jokaisessa yksikössä voidaan monipuolisesti hyödyntää lähiluontoa yhtenä oppimisympäristönä. Luontoon ja erilaisiin lähiympäristöihin tutustutaan retkeillen, tutkien ja kokeen. Osassa päiväkotia toteutetaan luonto- ja ympäristökasvatusta myös Metsämörri-toimintana.

4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityksen oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

*Kasvan, liikun ja kehityksen oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.*

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatukseen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvuun, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia

taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojat tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenajalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoisista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten liikkumisen mahdollisuuksia [varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositusten](#) mukaisesti. Suositusten mukaan alle 8-vuotiaiden lasten päivään tulee sisältyä vähintään kolme tuntia liikuntaa, joka koostuu kevyestä liikunnasta ja reippaasta ulkoilusta (2 tuntia) sekä vauhdikkaasta fyysisestä aktiivisuudesta (1 tunti). Osa tästä liikunnasta toteutetaan varhaiskasvatuspäivän aikana. Iisalmen varhaiskasvatus on mukana [Liikkuva varhaiskasvatus-ohjelmassa](#).

Iisalmissa käytetään liikkumishjelmaa, jonka avulla tuetaan yhdenvertaisia liikuntamahdollisuuksia ja joka toimii työvälineenä varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten sisäisen liikuntamotivaation ja myönteisen liikuntasuhteen syntymistä, luoden perustaa liikunnalliseen elämäntapaan kasvamiselle. Varhaiskasvatuksessa henkilöstöllä on tärkeä rooli eräänlaisena asennekasvattajana ja suunnannäyttäjänä. Arjen tilanteissa ja erilaisissa ohjatuissa toimintahetkissä huomioidaan, että ne mahdollistavat ja sallivat liikkumisen tilanteeseen sopivalla tavalla.

Varhaiskasvatuksessa toteutetaan [varhaiskasvatuksen ruokailusuositusten](#) mukaista ruoka- ja ravitsemuskasvatusta osana varhaiskasvatuksen arkea ja ruokailutilanteita. Varhaiskasvatus ja ruokapalvelut tekevät yhteistyötä varhaiskasvatuksen ruokakasvatuksen kehittämiseksi. Varhaiskasvatuksen ja ruokapalveluiden yhteistyöryhmä tapaa säännöllisesti muutaman kerran vuodessa. Asiaina käydään ajankohtaisia ja tulevia asioita sekä arvioidaan ja kehitetään ravitsemussuositusten mukaista varhaiskasvatuksen ruokapalvelua. Kunnallisen varhaiskasvatuksen ateriat valmistetaan Lumakeskus Majakan keittiössä ja kuljetetaan yksiköihin asianmukaisesti hygieniasääntöjen mukaisesti. Aamupalat valmistetaan toimintayksiköissä. Päiväkotij- ja esikouluruokailun järjestämisessä otetaan huomioon lasten allergiat ja muut sairaudet, eettiset valinnat ja uskonnon erityispiirteet. Lapsille tarjotaan aamupala myös koulujen yhteydessä olevissa esiopetusryhmissä. Varhaiskasvatuksen ruokalista muuttuu kaksi kertaa vuodessa (kevät ja syksy). Kuuden viikon kiertävää lista uusitaan ottamalla mukaan uusia ruokia lasten toiveiden mukaan. Päiväkotien jakelukeittiöiden toimintaa valvoo ympäristöterveystarkastajat ja jokaisessa päiväkodissa on nähtävillä Ruokaviraston ylläpitämän elintarvikevalvonnan valvontatietojen julkistamisjärjestelmän [Oiva-raportti](#).

Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lapsen minäkuvaa ja myönteistä kokemusta omaa kehoa sekä läheisyyttä kohtaan. Varhaiskasvatus tarjoaa luontevan toimintaympäristön kehotunnekasvatuksen osa-alueiden huomioimiselle. Kehotunnekasvatus on pienten lasten seksuaali- ja turvataitokasvatusta. Kehotunnekasvatus sisältää lapsen tasoista tietoa kehosta, tunteista ja oikeuksista. Varhaiskasvatuksen henkilöstö käy keskustelua lasten kanssa kehotunnekasvatuksen aiheista sekä tarttuu lasten aloitteisiin. Kehotunnekasvatuksen apuna käytetään esimerkiksi [väestöliiton julkaisemaa materiaalia](#).

Lapsia tuetaan sukupuoli-identiteetin kehittämisessä, sekä opetetaan, kuinka omasta kehosta huolehditaan. Lasten turvataitoja vahvistetaan, ja lapsia ohjataan kunnioittavasti sopivuussääntöihin liittyvissä asioissa. Henkilöstön tehtävänä on huolehtia, että lasten vessarauha on turvattu. Ryhmissä harjoitellaan lasten kanssa muun muassa uimapukusääntöä. Myös digiturvataitojen opetus on osa turvataitokasvatusta.

Lähiympäristöön suunnatut retket mahdollistavat turvallisen liikkumisen harjoittelun. Arjessa toteutettu liikenneturvallisuuden harjoittelu tukee lasten valmiuksia toimia turvallisesti erilaisissa liikennetilanteissa ja vahvistaa kouluikäisenä tarvittavia valmiuksia itsenäiseen liikkumiseen. Liikenneturvallisuutta harjoitellaan lasten kehitystason mukaan. Henkilöstö toimii roolimallina ja keskustelee lasten kanssa turvallisista toimintatavoista. Lisämessä [lasten liikennepuisto](#) tarjoaa turvallisen ympäristön liikenneturvallisuuden harjoitteluun. Liikennepuiston ollessa auki lapset voivat harjoitella ohjaajan opastuksella liikennesääntöjä polkuautolla ajaen tai jalankulkijoina.

4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä⁹⁴. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

*Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.*

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

94 Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisu- ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Iisalmissa varhaiskasvatusta annetaan suomen kielellä. Varhaiskasvatus toteutetaan inklusiivisesti siten, että kaikki lapset ovat yhdessä samoissa lapsiryhmissä, myös eri kieli ja kulttuuritaustoista tulevat lapset.

Varhaiskasvatuksessa on käytössä [Kielipeda](#)-arviointiväline [kielitietoisempien](#) toimintatapojen kehittämiseksi ja monikielisten lasten suomenkielen oppimisen tukemiseksi. Kielipedan avulla kehitetään monikulttuurisuutta tukevaa oppimisympäristöä, henkilöstön toimintaa ja lapsen osallisuutta. Lisäksi sen avulla tarkastellaan monikielisten lapsen kielimaailmaa eli sitä, mitä kieliä lapsi käyttää arjessaan ja seurataan lapsen suomen kielen kehitystä. [Kielipeda](#)-työvälinettä käytetään varhaiskasvatuksessa yksiköissä, henkilöstö saa tarvittaessa tukea työvälineen käyttöön varhaiskasvatuksen erityisopettajalta. Iisalmen varhaiskasvatuksesta on edustus valtakunnallisessa Reimari-verkostossa, joka on kielellisen ja kulttuurisen moninaisuuden kehittämisverkosto.

Maahanmuuttajalapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa, koko lapsen perhe kotoutuu. Tukea kotoutumiseen tarvitsevat lapset sekä huoltajat. Maahanmuuttajataustaiset perheet kohdataan kuten muutkin perheet, vaikka yhteistä kieltä ei ole. Asioiden selittämiseksi, läsnäololle ja tulkkaukselle on varattava enemmän aikaa. Varhaiskasvatuksessa on laadittu monikielisten perheiden tueksi kuvin tuettu aloituskeskustelun kaavake ja opas varhaiskasvatuksesta, jotka ovat käännettynä tällä hetkellä ukrainan kielelle. Perheiden kanssa käytetään tarvittaessa tulkkia esimerkiksi tutustumisessa, varhaiskasvatuksen aloituskeskustelussa ja lapsen vasu-keskusteluissa. Päivittäisissä keskusteluissa käytetään apuna kuvia ja käännösohjelmiä.

4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyuskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että

toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielillä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikyllyn kaltaisia.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty⁹⁵. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuksista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta toiseen tai varhaiskasvatuksesta esiopetukseen huolehditaan tiedonsiirrosta ja tuen jatkumisesta. Tukea tarvitsevan lapsen osalta tiedonsiirrosta vastaavat lähettävän yksikön varhaiskasvatuksen opettaja tai perhepäivähoidon ohjaaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma siirretään uuteen yksikköön sovittujen käytänteiden mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai erityisopettaja kutsuu tarvittaessa koolle tiedonsiirtopalaverin. Mikäli lapsi vaihtaa kuntaa tai aluetta, lähettävän tahon varhaiskasvatuksen erityisopettaja ottaa tarvittaessa yhteyttä vastaanottavan yksikön varhaiskasvatuksen erityisopettajaan. Esikouluun siirryttäessä tuen tasoa arvioidaan jo edellisen kevään aikana ja uudelleen esiopetuksen alussa.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuen kannalta olennaisten tietojen siirtämisen oikeus yksiköstä/ ryhmästä toiseen perustuu lapsen edun toteutumiseen. Varhaiskasvatuslain

⁹⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

mukaisesti tuen järjestämisen kannalta välttämättömiä tietoja voidaan siirtää lapsen seuraavaan varhaiskasvatuspaikkaan, vaikka huoltajat sen kieltäisivät. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja siirtää tarpeelliset tiedot.

lismessa tuen käytänteitä on kuvattu myös erillisessä [Tuen käsikirjassa](#).

5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä⁹⁶ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää⁹⁷.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu⁹⁸.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaava kunta⁹⁹. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan järjestämä varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰⁰ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰¹.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteuttamisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰². Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

96 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

97 Varhaiskasvatuslaki 15 d §

98 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

99 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

100 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

101 Varhaiskasvatuslaki 15 b §

102 Varhaiskasvatuslaki 31 §

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰³. Tuki voi olla säännöllistä, osatai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹⁰⁴. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹⁰⁵. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹⁰⁶, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Tukea tarvitsevan lapsen varhaiskasvatus voidaan järjestää joko kunnallisessa tai yksityisessä päiväkodissa tai perhepäivähoidossa inklusioperiaatteen mukaisesti. Vastuu tuen järjestämisestä on palvelun tuottajalla. Iisalmessa tarjotaan varhaiskasvatuksen erityisopettajien palveluita myös yksityisille toimijoille.

¹⁰³ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

lisalmen varhaiskasvatuksessa työskentelee neljä konsultoivaa työtä tekevää varhaiskasvatuksen erityisopettajaa sekä yksi integroidussa erityisryhmässä. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja (veo) on mukana lapsen tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat tukevat henkilöstöä lasten tuen tarpeiden varhaisessa tunnistamisessa sekä tukitoimien järjestämisen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Arjen vastuu tukea tarvitsevan lapsen hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta on varhaiskasvatuksen henkilöstöllä. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu tarpeen mukaan huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön ja koordinoi monialaista yhteistyötä.

Varhaiskasvatuksessa työskentelee erityisavustajia, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa ryhmän toimintaan. Erityisavustajien sijoittuminen päiväkoteihin ja lapsiryhmiin arvioidaan vuosittain riippuen lasten tarpeista. Erityisavustajan työtehtävät määräytyvät aina sen hetkisen lapsiryhmän ja lasten tarpeiden mukaan.

Varhaiserityiskasvatuksen kehittämistyöryhmä kehittää kaupungin varhaiserityiskasvatuksen käytänteitä ja linjaa tuen järjestämisen periaatteita. Varhaiserityiskasvatuksen työryhmään kuuluvat varhaiskasvatuksen erityisopettajat, varhaiskasvatusjohtaja, perhepäivähoidonohjaaja, palveluohjaaja ja edustajat sekä kunnallisesta että yksityisestä varhaiskasvatuksesta.

Varhaiskasvatuksen tukitiimi päättää rakenteellisista tukitoimista ja korotetuista palveluseleleistä. Tukitiimiin kuuluvat varhaiskasvatusjohtaja, konsultoivaa työtä tekevät varhaiskasvatuksen erityisopettajat, varhaiskasvatuksen palveluohjaaja sekä yksityisen varhaiskasvatuksen erityisopetuksen edustus.

5.2. Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹⁰⁷. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan¹⁰⁸.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta¹⁰⁹. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä¹¹⁰.

107 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

108 Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

109 Varhaiskasvatuslaki 40-41 §

110 Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Yhteistyön merkitys korostuu erityisesti silloin, kun lapsella on tuen tarvetta. Yhteistyö on päivittäisiä kohtaamisia ja keskusteluja huoltajien kanssa sekä lapsen vasun laatimista yhdessä. Huoltajalle kerrotaan tuen saamisen mahdollisuuksista ja tuen keskeisistä periaatteista sekä kuullaan huoltajien näkemyksiä asiasta. Huoltajan kanssa sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu tuen suunnitelman laatimiseen ja muuhun yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Yhteistyöstä vastaa lapsiryhmän varhaiskasvatuksen opettaja. Yhteistyöhön kaikilla tuen tasoilla osallistuu lapsen ja huoltajien kanssa koko lapsiryhmän henkilökunta. Yhteistyössä on tarpeen mukaan mukana varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

5.2.2. Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹¹.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹². Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

¹¹² Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹³.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus ja se tapahtuu ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyöstä vastaa lapsiryhmän varhaiskasvatuksen opettaja. Yhteistyössä on tarpeen mukaan mukana varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ohjaa henkilöstöä tuen havaitsemisessa ja tukitoimien suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Lisäksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja koordinoi monialaista yhteistyötä.

Lapsen tuen asioissa yhteistyötä tehdään muun muassa lastenneuvolan, perheneuvolan, puhe-, toiminta- ja fysioterapiapalveluiden, erikoislääkäripalveluiden, vammaispalveluiden, perusopetuksen sekä sosiaali- ja perhepalveluiden kanssa. Monialaisessa yhteistyössä pyritään löytämään mahdollisimman varhaisessa vaiheessa oikeat tukimuodot ja -palvelut sekä selkiytetään eri tahojen vastuut ja tehtävät.

Kun varhaiskasvatuksessa käsitellään lapsen siirtymistä tuen tasolta toiselle tai viranhaltijapäätökseen pohjautuvien tukitoimien käyttöönottoa, tulee toimia moniammatillisesti eli mukana lapsen on oltava aina myös lapsiryhmän ulkopuolinen toimija/toimijoita. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa tehtävä yhteistyö määritellään myös moniammatilliseksi yhteistyöksi. Lähtökohtana on, että lapsen palavereissa olisi mukana vähintään varhaiskasvatuksen erityisopettaja tai lasta hoitava tai tutkinut terapeutti, psykologi tai muu asiantuntija.

5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työ tavoilla.

¹¹³ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹¹⁴ ja tuen muodot¹¹⁵ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹¹⁶. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹¹⁷.

5.3.1. Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹¹⁸.

5.3.2. Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹¹⁹. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁰.

5.3.3. Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²¹.

5.3.4. Kolmitasoinen tuki lisäalnessa

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Lapsen tuen tarve voi olla vaihtelevaa, tilannesidonnaista, eri tilanteissa ja eri aikoina erilaista. Tuen tarve on lähempänä ympäristön ja lapsen suhdetta kuin vain lapsen ominaisuuksia. Näin mikään tietty lapsen ominaisuus ei automaattisesti johda tuen tarpeeseen. Tuen oikea-aikaisuus, sen oikea taso ja muoto ovat ratkaisevia kasvun ja oppimisen turvaamiseksi. Lapsen saaman tuen

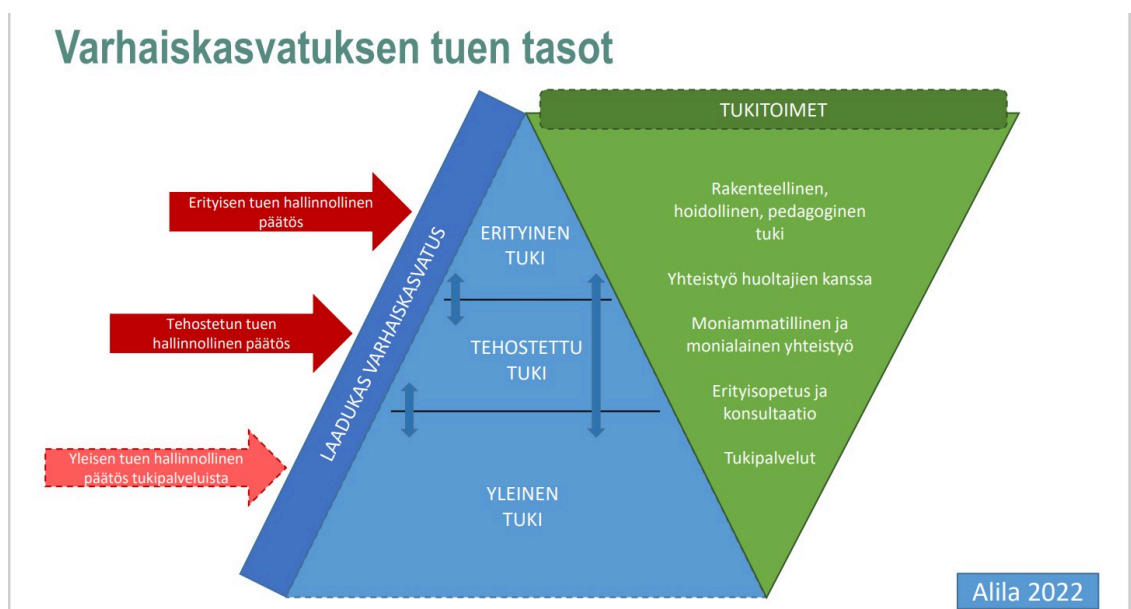
¹¹⁹ HE 148/2021 vp, s. 32

¹²⁰ Varhaiskasvatustilaki 15 e §

¹²¹ Varhaiskasvatustilaki 15 e §

tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Tuen tulee muodostaa jatkumo, joka tarvittaessa suunnitellaan ja toteutetaan monitoimijaisessa yhteistyössä, jota ohjaa lapsen edun ensisijaisuus.

lisaan varhaiskasvatuksessa lapsi voi saada tukea kolmella eri tasolla: yleisessä, tehostetussa ja erityisessä tuessa. **Kolmitasoinen tuki** muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen aikana sekä lapsen aloittaessa esiopetuksen ja siirtyessä esiopetuksesta kouluun.

Kuva 1: Varhaiskasvatuksen tuen tasot. Lähde: Opetus - ja kulttuuriministeriö

Lapsen tuen tarpeen arvioinnin lähtökohtana on huoltajien ja varhaiskasvatuksen työntekijöiden tekemien havaintojen yhteinen tarkastelu tai aiemmin todettu tuen tarve. Konkreettiset tukitoimet aloitetaan heti kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tukea suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa, on oleellista tunnistaa lapsen vahvuuksia ja kiinnostuksen kohteita. Oleellista on muodostaa lapsesta kokonaiskuva ja pyrkiä tukemaan lapsen myönteisen minäkuvan ja terveen itsetunnon kasvua.

Laadukas varhaiskasvatus muodostaa pohjan ja perustan tukitoimille kaikilla tuen tasoilla. Se on jokaisen lapsen oikeus ja tukee lapsen kasvua ja kehitystä sekä kaventaa lasten hyvinvointi- ja terveyseroja. Varhaiskasvatuksen laadukkaan perustan takaavat henkilökunnan toimiva yhteistyö, vahva perusosaamisen taso sekä lapsen kehityksen tuntemus. Laadukkaaseen perustaan kuuluvat myös muun muassa lapsen ikätason mukaiset lapsiryhmät ja tilat sekä toiminnan yleinen suunnittelu ja kehittäminen.

Jos laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin, otetaan ensisijaisesti käyttöön yleisen tuen keinoja. **Yleisessä tuessa** lapsen tuen tarve on lyhytaikaista ja vähäistä. Tällöin lasta pyritään tukemaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa yksittäisillä tukitoimilla. Tuki annetaan eriyttämällä toimintaa suunnitelmallisesti, muuntelemalla ryhmiä joustavasti, muokkaamalla oppimisympäristöjä, luomalla selkeää päiväjärjestystä ja rytmittämällä päivittäisiä toimintoja erilaisin joustavin järjestelyin, kuten pienryhmä- ja yksilötyöskentelyinä. Lapsen hyvä arki mahdollistuu läsnä olevien, sensitiivisten aikuisten avulla. Sensitiivinen aikuinen kohtelee lasta tasa-arvoisesti ja kunnioittavasti sekä huomioi lapsen tunnetilat ja vastaa niihin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksessa on käytössä alueellisesti laadittu [pedagogisen tuentyökalupakki](#), joka löytyy tuen käsikirjan liitteistä. Työkalupakissa on listattu erilaisia tukikeinoja ilmapiiriin, yhteistyöhön, oppimisympäristöön sekä opetus- ja toimintatapoihin liittyen. Listauksen perusteella työntekijät voivat arvioida mitä tukitoimenpiteitä on kokeiltu, miten ne ovat toimineet ja mitä vielä voitaisiin kokeilla. Näin työntekijät voivat hyödyntää työkalupakkia arjen havainnoinnissa, suunnittelussa, arvioinnissa ja toteutuksessa.

Yleinen tuki on kaikkien lasten oikeus, mutta kaikki lapset eivät sitä välttämättä tarvitse. Yleisestä tuesta ei tehdä hallinnollista päätöstä, mutta yleisessä tuessa käyttöön otetuista tukipalveluista tehdään hallinnollinen päätös.

Kun lapsen tuen tarve lisääntyy ja moninaistuu, lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tuetaan tehostetusti. Tällöin lapsi tarvitsee enemmän ja säännöllisesti tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä. **Tehostetussa tuessa** lapsen haasteisiin vastataan erilaisin pedagogisin menetelmin, välinein ja mukauttamalla ympäristöä varhaiskasvatuksen arjessa. Lisäksi lapsen arkeen voi kuulua yksilöllistä kuntoutusta esimerkiksi puhe-, toiminta- tai fysioterapiaa sekä psykologin tutkimuksia. Tehostettu tuki on luonteeltaan vahvempaa ja pitkäkestoisempaa kuin yleinen tuki. Tehostetusta tuesta tehdään hallinnollinen päätös.

Kun lapsella on laaja-alaisia kuntoutuksellisia ja/tai kasvatuksellisia tarpeita, on kyseessä varhaiskasvatuksen **erityinen tuki**. Lapsi tarvitsee tällöin kokoaikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Tuen tarve voi johtua lapsen vaikeasta vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyästä tai sosioemotionaaliseen kehitykseen liittyvästä tuen tarpeesta. Lapsella voi olla haasteita usealla kehityksen osa-alueella tai jollain alueella erittäin suuri tuen tarve. Erityisen tuen tarpeen arviointi ja tuen suunnittelu edellyttävät lapsen kehityksen tuntemusta, erilaisten ohjausmenetelmien tuntemusta, erityispedagogista osaamista sekä laajaa monialaista yhteistyötä. Erityisessä tuessa päivittäistä toimintaympäristöä ja kasvatustoimintaa mukautetaan lapsen tarpeiden mukaisesti. Lisäksi vahvistetaan jo olemassa olevia varhaiskasvatuksen kuntouttavia elementtejä: struktuuri, hyvä vuorovaikutus, lapsen oman toiminnan ohjaus ja ryhmätoiminta. Erityinen tuki ei ole erillisiä tai erityisiä toimenpiteitä vaan lapsen yksilöllisten tavoitteiden mukaista varhaiskasvatusta. Erityisestä tuesta tehdään hallinnollinen päätös.

5.3.5. Tuen muodot

*Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²². Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia** tuen muotoja.*

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen

mukaan¹²³. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkittamis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatustilanteesta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Lapsen tuki toteutetaan varhaiskasvatuspäivän aikana kaikissa arjen tilanteissa huomioiden lapsen osallisuus ja toimijuus. Lapsen vuorovaikutusta tuetaan ja mahdollistetaan erilaisin keinoin esim. kuvilla ja pilkotuilla, selkokielisillä ohjeilla. Muita tärkeitä **pedagogisen tuen muotoja** ovat

¹²³ Varhaiskasvatustilanne 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

muun muassa lasten toimintaa tukevat päivä- ja viikkostrukturi, tilojen strukturointi, henkilöstön yhtenäiset toimintatavat, toiminnan ja oppimisympäristön muokkaaminen.

Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan järjestää **rakenteellisen tukitoimenpiteenä** ryhmäkoon pienentäminen, erityisavustajan palveluja tai paikka integroidussa erityisryhmässä. Yksityisessä varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan myöntää korotettu palveluseteli, jonka avulla palveluntuottaja järjestää lapsen tarvitseman tuen. Palveluseteli voi olla 1,5-, 2- tai 3-kertainen. Korotetun palvelusetelin voi käyttää ryhmäkoon pienentämiseen, ylimääräisen henkilöstön palkkakuluihin, henkilöstön koulutuksiin tai materiaalien ja välineistön hankintaan. Lapsen vasuun kirjataan suunnitelma, miten palveluseteli käytetään lapsen tueksi.

Korotettua palveluseteliä haetaan erillisellä hakemuksella. Hakemukset käsitellään tukitiimissä, jossa sovitaan erillisten kriteerien mukaisesti palvelusetelin suuruudesta. Viranhaltijapäätöksen korotetusta palvelusetelistä tekee varhaiskasvatusjohtaja. Varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa lapsen vasuun sen, miten palveluseteli käytetään lapsen hyväksi. Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja arvioi rakenteellisen tukitoimen tarvetta yhdessä varhaiskasvatuksen henkilöstön, huoltajien ja yhteistyötahojen kanssa. Rakenteellisista tukitoimista päätetään tukitiimissä varhaiskasvatuksen erityisopettajan esityksestä. Myönnetty tukitoimi kirjataan lapsen vasuun.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja, esimerkiksi pitkäaikaissairauksien hoito, lääkitys, ruokavalio ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet.

Jos lapsi tarvitsee varhaiskasvatuspäivän aikana välttämätöntä lääkitystä, joka on lääkärin määräämää, tehdään hänelle lääkehoitosuunnitelma. Lääkehoitosuunnitelma tehdään yhteistyössä lapsen huoltajan kanssa. Siihen kirjataan lapsen sairautta, sen hoitamista ja lääkitystä koskevat tiedot sekä sovitaan annettujen lääkeannosten kirjaamisesta. Ne lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot, jotka ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan lisäksi lapsen vasuun.

5.4. Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹²⁴. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹²⁵.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

¹²⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Varhaiskasvatuksessa lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan jatkuvasti, kaikissa arjen tilanteissa. Arviointi perustuu lapsiryhmässä työskentelevän henkilöstön tekemiin havaintoihin ja dokumentointiin sekä keskusteluihin pedagogisten menetelmien ja toimintatapojen vaikuttavuudesta. Havainnoinnissa ja arvioinnissa voidaan käyttää apuna erilaisia havainnointi- ja arviointivälineitä, esimerkiksi KETTU-arviointimenetelmää ja [KieliPeda](#)- materiaalia.

Huoltajien kanssa käydään avointa ja ajantasaista keskustelua tehdyistä havainnoista ja lapsen mahdollisista tuen tarpeista ryhmätilanteissa. Vastuu lapsen tuen tarpeen arvioinnista ja tukitoimien toteutumisesta ja niiden riittävydestä on lapsiryhmän henkilöstöllä varhaiskasvatuksen erityisopettaja tuella.

5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹²⁶. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹²⁷. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua¹²⁸.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹²⁹.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Tukea tarvitsevan lapsen vasuun kirjataan tuen tarve, tuen taso (yleinen, tehostettu tai erityinen tuki), tavoitteet toiminnalle, tukitoimet sekä niiden toteuttaminen ja arviointi. Lapsen vasuun voidaan kirjata myös hoidollisina tukimuotoina lapsen terveydentilaan liittyvät välttämättömät tiedot. Suunnitelma laaditaan yhdessä huoltajien, varhaiskasvatushenkilöstön, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä mahdollisten yhteistyötahojen esim. neuvolan terveydenhoitajan, psykologin, terapeutin tai sosiaalityöntekijän kanssa. Tukea tarvitsevan lapsen vasun laatimisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³⁰. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³¹. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³². Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹³³.

129 HE 148/2021 vp, s. 35

130 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

131 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

132 HE 148/2021 vp, s. 35

133 Varhaiskasvatuslaki 62 §

Päätös on aina perusteltava¹³⁴. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹³⁵.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹³⁶.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹³⁷.

Varhaiskasvatustilain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämävastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen¹³⁸.

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveystalvluista, kuten lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispaalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

134 Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatustalvaki 15 a §

135 HE 148/2021 vp, s. 36

136 HE 148/2021 vp, s. 34

137 Varhaiskasvatustalvaki 15 c ja e §

138 HE 148/2021 vp, s. 30

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Kun lapselle harkitaan tehostetun tuen, erityisen tuen tai varhaiskasvatuslain mukaisten tukipalveluiden päätöksen tekemistä tai päivittämistä, kutsutaan koolle lapsen vasu-palaveri tai monialainen palaveri. Lapsen palaveri on samalla varhaiskasvatuslain vaatima huoltajien kuuleminen. Lain mukaan huoltajien tulee tietää, mistä asiasta heitä kuullaan, joten huoltajia tiedotetaan ennen palaveria asiasta. Kutsu kuulemiseen tulee tehdä kirjallisena. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa kirjallisesta kutsusta ja huoltajien tiedottamisesta asiasta. Lasta kuullaan vasu-palaverin yhteydessä hänen kehitystasonsa mahdollistamalla tavalla. Suullisessa kuulemisessa lapsen ja huoltajan esille tuomat näkemykset on kirjattava hallintolain mukaisesti. Kirjaaminen tehdään lapsen vasuun tai tarvittaessa erilliseen muistioon.

Hallintopäätös tulee tehdä tehostettuun tai erityiseen tukeen siirtyessä tai tuen päättyessä sekä yleisen tuen tukipalveluista. Tällaisia tukipalveluita voivat olla esimerkiksi säännöllinen varhaiskasvatuksen erityisopettajan työskentely kyseessä olevan lapsen kanssa (esim. s2- tai puheopetus), ryhmässä toimivan erityisavustajan tuki tai yksilöllisen kuvaohjauksen käyttö. Iisalmen kaupungin varhaiskasvatuksessa hallintopäätökset tehostetusta tuesta ja yleisen tuen tukipalveluista tekee aina kunkin toimintayksikön johtaja. Erityisen tuen päätökset tekee varhaiskasvatusjohtaja. Yksityisen varhaiskasvatuksen osalta kaikki päätökset tekee varhaiskasvatusjohtaja.

Hallintopäätös tehdään lapsen vasuun tehdyn tuen tarpeen arvioinnin pohjalta. Kun lapsen palaverissa on todettu tehostetun tai erityisen tuen tarve, tehdään lapsen vasuun viipymättä kaikki tarpeelliset kirjaukset tuen tarpeesta. Kun lapsen huoltajat ovat hyväksyneet vasun Muksunetti-ohjelmassa, varhaiskasvatuksen erityisopettaja vie tiedon päätettävästä asiasta hallinnollisen päätöksen tekijälle. Päätöksen tekijä tutustuu lapsen vasuun Muksunetti-ohjelmassa ja tekee tuesta joko myönteisen tai kielteisen päätöksen. Hallintopäätöksessä päätetään tuen muodoista ja tukipalveluista sekä siitä, missä varhaiskasvatuksen toimipaikassa tukea annetaan. Päätöksessä huomioidaan myös mahdollisesti vaihtuvat toimipaikat niin, että tuki on voimassa myös esimerkiksi päivystysaikoina ja varahoitopaikoissa. Viranhaltija tiedottaa lapsen huoltajia ja lapsen varhaiskasvatuspaikkaa päätöksestä, joka on voimassa toistaiseksi tai esiopetuksen alkuun. Lapsiryhmän varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja kirjaa tehdyn hallintopäätöksen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Yksityisessä varhaiskasvatuksessa lasten varhaiskasvatussuunnitelmat eivät ole samalla lailla päätöksen tekijän (varhaiskasvatusjohtajan) käytettävissä, joten käytössä on erillinen kaavake, jolla esitetään tukeen siirtymistä, tukipalveluiden käyttöönottoa tai tukipäätöksen purkamista. Kun lapsen palaverissa päätetään esittää jotain edellä mainituista, palveluntuottaja täyttää yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Esityksessä kuvataan lasta ja lapsen käytössä olleita tukitoimia. Lisäksi arvioidaan tuen tarvetta ja sitä, minkälaisista tukimuodoista lapsi hyötyisi jatkossa. Lapsen huoltajat allekirjoittavat esityksen ja palveluntuottaja toimittaa esityksen päätöksentekijälle. Viranhaltija tekee esityksen pohjalta joko myönteisen tai kielteisen päätöksen asiasta viipymättä samoin kriteerein kuin kunnallisessa varhaiskasvatuksessakin. Hallintopäätökseen merkitään tuen järjestämisen paikka. Jos päiväkotia vaihtuu tai lapsi esimerkiksi siirtyy perhepäivähoidosta päiväkotiin saman kunnan sisällä, on tuen tarpeesta tehtävä uusi päätös. Jos lapsi muuttaa kuntaa, uusi kunta tekee oman päätöksensä. Tuen tarvetta arvioidaan säännöllisesti ja hallintopäätös muutetaan tai kumotaan tarvittaessa. Hallintopäätökset tehdään vastaavalla tavalla myös esioppilaille täydentävän varhaiskasvatuksen osalta. Esiopetuksen osalta tukipäätökset tehdään esiopetussuunnitelman perusteiden mukaisesti.

Lääkärin lausunnon perusteella huoltajien on mahdollista hakea pidennettyä oppivelvollisuutta, johon kuuluu varhennettu esiopetus viisivuotiaana. Tällöin oppivelvollisuus alkaa vuotta aiemmin. Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta. Sen jälkeen lapsi on toisen esiopetusvuoden omassa esiopetusryhmässään, jonka jälkeen hän siirtyy kouluun oman ikäluokkansa kanssa yhtä aikaa. Pidennetystä oppivelvollisuudesta tekee päätöksen sivistys- ja hyvinvointitoimialan toimialajohtaja.

Erityisen tuen hallintopäätökset talletetaan IITA-asian- ja dokumenttienhallintaohjelmaan ja tehostetun tuen hallintopäätökset talletetaan Edlevo-ohjelmaan. Huoltajat voivat hakea muutosta päätökseen ja päätöksen mukana on ohjeet muutoksenhakua varten.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Iisalmessa toimii kunnallisena varhaiskasvatuyksikkönä Kirkkopuiston Montessori päiväkotinä, jossa tarjotaan varhaiskasvatusta 3–6-vuotiaille lapsille. Montessori-pedagoginen varhaiskasvatus, esiopetus ja perusopetus muodostavat toimintatavoiltaan yhtenäisen ja johdonmukaisen opinpolun. Esi- ja alkuopetuksen yhteistyötä toteutetaan VIRTAtoimintana.

Montessorimenetelmässä lapsi kehittää sosiaalisia, taidollisia ja tiedollisia perusvalmiuksia pedagogisesti valmistellussa oppimisympäristössä, missä tuetaan lapsen itsenäistymiskehitystä ja huomioidaan hänen herkkyyksensä. Montessoripäiväkodissa lasten käytössä on lelujen lisäksi montessorivälineistö, mikä ohjaa sekä innostaa lasta kokeilemaan, harjoittelemaan, tutkimaan ja oppimaan.

6.1. Paikallisesti päätettävät asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voi olla omaleimainen, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää ja kuvaa suunnitelmassa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat*
- miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.*

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatustalain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatustalain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹³⁹. Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnustetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴⁰. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴¹. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁴². Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁴³.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, ovat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa

139 Varhaiskasvatustalain 24 §

140 Varhaiskasvatustalain 24 §

141 Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

142 Varhaiskasvatustalain 24 §

143 Varhaiskasvatustalain 20 §

varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

Iisalmen varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Varhaiskasvatuksen arviointi on jatkuvaa ja se toteutuu monella tasolla. Arviointiin osallistuvat huoltajat, lapsi ja varhaiskasvatuksessa työskentelevä henkilöstö. Arvioinnin avulla ylläpidetään ja kehitetään varhaiskasvatuksen laatua.

Kansallisesta arvioinnista vastaa Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi, joka on laatinut varhaiskasvatuksen järjestäjien ja palveluntuottajien arvioinnin tueksi itsearviointijärjestelmän (Valssi). Se pitää sisällään varhaiskasvatuksen arvioinnin perusteet, laadun indikaattorit sekä digitaalisen arviointijärjestelmän. Varhaiskasvatuksen tietovaranto Varda kokoaa varhaiskasvatuksen kansallisessa suunnittelu- ja ohjaustyössä tarvittavat tiedot muun muassa varhaiskasvatuksessa olevista lapsista, toimipaikoista sekä henkilöstöstä. Varda-tietovarannon avulla tuotetaan yhteismitallista, vertailukelpoista ja laadukasta tietoa, jota voidaan hyödyntää niin kunnallisessa kuin valtakunnallisessa varhaiskasvatuksen kehittämisessä ja päätöksenteossa.

Arvioinnin kohteena on varhaiskasvatustoiminta ja pedagogiikka, eivät lapset. Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen turvaaminen, varhaiskasvatuksen kehittäminen, laadun turvaaminen ja edistäminen, vahvuuksien esiin nostaminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen.

Varhaiskasvatuksen järjestäjätasolla arvioidaan varhaiskasvatussuunnitelmaa ja varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumista. Arviointi on suunnitelmallista ja säännöllistä. Arviointia toteutetaan muun muassa asiakaspalautteiden ja henkilöstökyselyjen avulla. Ryhmien pedagogisiin suunnitelmiin kirjataan tavoitteet, menetelmät ja toiminta sekä arvioinnin toteuttaminen. Pedagogisen suunnitelman toteutumista ja sisältöä arvioidaan koko toimintakauden aikana sekä toimintakauden päättyessä. Varhaiskasvatuksen kehittämistä ja laatua arvioidaan myös henkilöstön yhteisissä kokouksissa ja keskusteluissa.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Iisalmen varhaiskasvatuksessa laadun arvioinnin työkaluina

käytetään digitaalista laadunarviointijärjestelmää Valssia ja sisäistä auditointia. Toimintayksikön johtaja pitää kehityskeskustelun jokaisen työntekijän kanssa vuosittain.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteita ja niiden toteutumista arvioidaan vähintään kerran vuodessa käytävissä huoltajan ja varhaiskasvatuksen opettajan välisissä vasu-keskusteluissa, joissa lapsi voi olla mukana. Lapsen vasua laadittaessa lapsen mielipide on selvitettävä ja otettava huomioon. Lapsen tuen arvioinnin käytänteistä on tarkemmin Lapsen tuki-luvussa (luku 5).

Huoltajilta kerätään säännöllisesti palautetta asiakastyytyväisyyskyselyillä. Lisäksi yksiköt voivat kerätä omia palautekyselyitä. Huoltajilla on myös mahdollisuus antaa palautetta esimerkiksi lapsen päivän kulusta ja ryhmän toimintaperiaatteista lapsen vasu-keskusteluissa sekä päivittäisissä kohtaamisissa henkilöstön kanssa.

Huoltajilta kerättyjen asiakastyytyväisyyskyselyjen tulokset sekä henkilöstökyselyn tulokset käydään läpi varhaiskasvatuksen johtoryhmässä sekä yksiköiden omissa kokouksissa. Asiakastyytyväisyyskyselyjen tuloksia voidaan käydä huoltajien kanssa läpi muun muassa vanhempainilloissa. Arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään toiminnan kehittämisessä.

Yksityisen palveluntuottajan omavalvontasuunnitelmaan on kirjattava, miten yksikössä kerätään palvelujen sisältöön, riittävyyteen ja asiakasturvallisuuteen liittyvää palautetta, miten sitä käsitellään ja miten palautetta hyödynnetään toiminnan kehittämisessä. Lisäksi omavalvontasuunnitelmaan kirjataan kuvaus menettelystä, miten korjaavat toimenpiteet toteutetaan. Yksityisellä palveluntuottajalla tulee olla nimettynä johtaja (päiväkoti) tai vastuuhenkilö (perhepäivähoito), joka vastaa siitä, että varhaiskasvatuksen järjestämispaikka ja siellä toteutettava varhaiskasvatus täyttävät niille asetetut vaatimukset. Varhaiskasvatuksen johtaja ja palveluohjaaja valvovat yksityistä varhaiskasvatusta.